

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut ekonomických studií

Kristýna Čechová

**Role neziskových organizací v ekonomice:
Vztah neziskového sektoru a státu**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Kristýna Čechová**

Vedoucí práce: **PhDr. Jiří Kameníček, CSc.**

Datum obhajoby: **2010**

Bibliografický záznam

ČECHOVÁ, Kristýna. *Role neziskových organizací v ekonomice: vztah neziskového sektoru a státu*. Praha, 2010. 62 s. Bakalářská práce. Karlova univerzita v Praze, Fakulta sociálních věd.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá rolí neziskového sektoru v ekonomice a jeho vztahu se státem. Práce nejdříve rozebírá problematiku z teoretického pohledu. Snaží se odpovědět na otázku, proč existují neziskové organizace a jakou podobu může mít vztah neziskového sektoru a státu. V druhé části analyzuje situaci ve dvou modelových zemích, v České republice a ve Finsku. Centrem zájmu je mimo jiné historie neziskového sektoru, jeho rozsah v ekonomice, jeho struktura a financování neziskových organizací. Poslední část se snaží interpretovat situaci v obou státech na základě uvedených teorií. Analýza ukazuje, že neziskové sektory ve dvou sledovaných zemích mají shodné některé důležité znaky. Důvody pro tento stav jsou však v obou zemích poněkud odlišné.

Klíčová slova

Neziskové organizace, stát, Česká republika, Finsko

Abstract

This bachelor thesis aims to examine the role of nonprofit sector in economy and its relationship with state. Firstly, it covers the topic from theoretical point of view. It is trying to answer the question why the nonprofit organizations exist and how can their relationship with state look like. The second part analyzes the nonprofit sector in two model states – in the Czech Republic and in Finland. Among others it covers the history of nonprofit sector, its scope in economy, its financing and the structure of nonprofit sector. The final part contains an interpretation of situation in both of the model states based on covered theories. Analysis shows that there are certain important similarities in both states while the reasons for such similarities are quite different.

Keywords

Nonprofit organizations, state, Czech Republic, Finland

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 20.5.2010

Kristýna Čechová

Úvod	8
1 Definice a teorie zabývající se neziskovým sektorem a jeho místem v ekonomice	10
1.1 Definice	10
1.2 Teorie	11
1.2.1 Teorie veřejných statků	12
1.2.2 Teorie důvěry	13
1.2.3 Selhání neziskového sektoru	14
1.2.4 Teorie podnikání	15
1.2.5 Teorie společenského původu	16
1.2.6 Shrnutí	17
2 Vztah neziskového sektoru a státu	18
2.1 Pohled ekonomických teorií	19
2.1.1 Náklady a přínosy pro neziskové organizace	21
2.1.2 Náklady a přínosy pro stát	21
2.2 Některé další pohledy na vztah státu a neziskového sektoru	23
2.2.1 Zájmové skupiny	23
2.2.2 Občanská společnost a společenský kapitál	23
2.2.3 Neoinstitucionální pohled	24
2.3 Shrnutí	24
3 Neziskový sektor ve Finsku	26
3.1 Historie neziskového sektoru ve Finsku	26
3.2 Typy neziskových organizací podle legislativy Finska	28
3.2.1 Sdružení	28
3.2.2 Nadace	29
3.2.3 Církev	29
3.2.4 Svépomocné skupiny	30
3.3 Rozsah neziskového sektoru ve Finsku	30
3.4 Zaměstnanost a dobrovolnictví v neziskovém sektoru ve Finsku	32
3.5 Počet neziskových organizací ve Finsku	33
3.6 Oblasti působení neziskových organizací ve Finsku	34
3.7 Financování neziskového sektoru ve Finsku	35
4 Neziskový sektor v České Republice	37
4.1 Historie neziskového sektoru v České republice	37
4.2 Typy neziskových organizací podle legislativy České republiky	39
4.2.1 Občanské sdružení	40
4.2.2 Nadace a nadační fondy	40
4.2.3 Obecně prospěšné společnosti	41
4.2.4 Církev	41

4.3 Rozsah neziskového sektoru v České republice	41
4.4 Zaměstnanost a dobrovolnictví v neziskovém sektoru v České republice	43
4.5 Počet neziskových organizací v České republice	44
4.6 Oblasti působení neziskových organizací v České republice	45
4.7 Financování neziskového sektoru v České republice	45
5 Vztah neziskového sektoru a státu ve Finsku a v České republice	47
5.1 Role neziskových organizací ve Finsku	47
5.2 Role neziskových organizací v ČR	49
Závěr	52
Seznam tabulek a grafů	55
Použitá literatura	56

Úvod

V této bakalářské práci se budu věnovat roli neziskového sektoru v ekonomice a vztahu neziskového sektoru se státem. Téma neziskového sektoru jsem si vybrala, protože jako dobrovolnice pracuji v organizaci poskytující služby lidem s kombinovaným postižením a myslím si, že neziskové organizace jsou pro ekonomiku i pro společnost důležité a jsou také zajímavé z ekonomického pohledu.

Neziskové organizace jsou přítomny v mnoha různých odvětvích. Patří sem chráněné dílny, sportovní sdružení, muzea, náboženská sdružení, profesní organizace atd. Zajímavé je, že v některých odvětvích vedle sebe mohou existovat neziskové, ziskové i státní organizace. Neziskové organizace se navíc neliší jen mezi sebou, ale velké rozdíly jsou také mezi neziskovými sektory v různých státech. V některých zemích, např. USA, je neziskový sektor výrazně rozvinutý a neziskové organizace poskytují významnou část zdravotních a sociálních služeb. V jiných zemích jsou tyto oblasti takřka výhradně doménou státu. Při diskuzích o snížení rozsahu státní správy je proto často zmiňován potenciál neziskového sektoru.

Pro označení neziskového sektoru se používá několik názvů, v závislosti na tom, jakou vlastnost má název vyzdvihnout. Bývá označen jako *třetí sektor*, což zdůrazňuje jeho umístění vedle trhu a státu. V angličtině je také časté označení „*voluntary sector*“ (dobrovolnický sektor). Tento název poukazuje na fakt, že neziskové organizace hojně využívají práci dobrovolníků. Pojmenování *nestátní sektor* zdůrazňuje nezávislost na státu. Často používané označení je také *občanský sektor* zejména při diskuzích o občanské společnosti. (Frič a Goulli, 2001, s. 11; Brhlíková, 2004, s. 3)

Vliv státu na neziskové organizace je značný. Finanční příjem od státu se po Druhé světové válce stal v USA a v zemích Západní Evropy významným zdrojem rozmachu neziskového sektoru (Toepler, 2010, s. 320). Zároveň stát ovlivňuje neziskový sektor pomocí legislativy.

Ve své bakalářské práci se proto budu snažit analyzovat vztah neziskového sektoru a státu. Zaměřím se na otázky, jak stát ovlivňuje podobu neziskového sektoru, jaký má naopak neziskový sektor vliv na stát a v jakých oblastech a za jakých podmínek dochází ke spolupráci mezi neziskovým sektorem a státem. Nejprve problematiku rozeberu z teoretického pohledu a poté poznatky použiji při analýze neziskového sektoru ve dvou státech, ve Finsku a v České republice. Proti původnímu záměru, ve kterém jsem chtěla analyzovat situaci pouze v České

republice, jsem se rozhodla zařadit ještě jednu zemi. Chci tak ilustrovat variabilitu neziskového sektoru a hlavně různorodost podmínek, které jeho podobu ovlivňují.

Od 90. let vzrůstá v ČR i ve Finsku zájem o neziskový sektor se strany výzkumu. I přesto často bohužel nejsou k dispozici aktuální údaje. Navíc se dostupnost údajů v různých zemích liší a mnohdy také metody jejich získávání. S tímto problémem jsem se potýkala hlavně v případě analýzy finského neziskového sektoru. Český statistický úřad začal od roku 2006 zveřejňovat Satelitní účet neziskových organizací, který má za úkol zachytit celý neziskový sektor. Pro Finsko bohužel nejsou takové údaje dostupné. Proto jsem v analýze musela použít data o Neziskovém sektoru sloužícím domácnostem. Tento sektor však nezahrnuje všechny neziskové organizace ve Finsku. Analýzu jsem proto doplnila o údaje z rozsáhlého výzkumu Johns Hopkins University, který ale proběhl již v 90. letech.

V první kapitole nejdříve definuji neziskový sektor a po té se věnuji teoriím, které vysvětlují existenci tohoto sektoru. Tyto teorie se snaží odpovědět na otázku, proč některé statky a služby poskytuje právě neziskový sektor.

Ve druhé kapitole se pomocí teorií snažím popsat vztah státu a neziskového sektoru. Kapitola zkoumá, jakou podobu může vztah zaujmout a jaké důvody k tomu vedou. Nejprve využívám přístup ekonomických teorií a soustředím se zejména na transakce mezi neziskovým sektorem a státem. Krátce ale také uvádím pohled, kterým problematiku prezentují politologie a sociologie.

Ve třetí a čtvrté kapitole analyzuji neziskový sektor v České republice a ve Finsku. V obou zemích jsem sledovala několik aspektů. Nejdříve jsem krátce popsala jejich historii, která je pro pochopení současného stavu velice důležitá. Poté legislativní úpravu, jež jednak definuje, jaké právní formy patří do neziskového sektoru, a jednak představuje nejexplicitnější formu vlivu státu na neziskový sektor. Rozsah neziskového sektoru v hospodářství jsem zkoumala pomocí hrubé přidané hodnoty, pomocí výdajů na konečnou spotřebu a pomocí zaměstnanosti v neziskovém sektoru. Dále mě zajímal vývoj počtu neziskových organizací a oblastí, ve kterých působí. Pro popsání vztahu mezi státem a neziskovým sektorem je také důležitým ukazatelem podíl financí plynoucích od státu na příjmech organizací. Poznatky ze třetí a čtvrté kapitoly jsem potom využila v poslední kapitole, ve které jsem se pokusila situaci v obou zemích interpretovat pomocí popsání teorií.

V práci jsem použila deskriptivní a analytické metody.

1 Definice a teorie zabývající se neziskovým sektorem a jeho místem v ekonomice

1.1 Definice

V této kapitole se pokusím definovat pojmy nezisková organizace a neziskový sektor tak, jak je budu ve zbytku práce chápat. Uchopit tyto pojmy je poměrně složité. Nevystačíme s pouhou definicí, že nezisková organizace je ta organizace, která čelí distribučnímu omezení¹, tzn. může vytvářet zisk, ale nesmí jej rozdělovat mezi své vlastníky. Vedou se diskuse o tom, jaké typy ekonomických subjektů má zahrnovat a dokonce, jaké je jeho nejpřesnější označení. Obtížnost definování pojmu neziskový sektor vyplývá nejen z velké různorodosti neziskového sektoru mezi zeměmi, ale i z rozdílností jednotlivých organizací v rámci jednoho státu. (Anheier, Salamon, 2006, s. 90-91) Protože v druhé části své práce se pokusím analyzovat neziskový sektor v České republice a ve Finsku, využiji definici vytvořenou a používanou rozsáhlým projektem Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, který porovnává neziskové sektory v mnoha zemích světa. Jedná se o takzvanou strukturně operační definici.

Strukturně operační definice vymezuje vlastnosti, které požadujeme u neziskové organizace. Musí být (Salamon a Anheier 1997; Salamon, Sokolowski in Anheier a Salamon, 2006, s. 95):

- Organizované: neboli do jisté míry institucionalizované. Vyloučíme tak čistě náhodné a dočasné shromáždění lidí bez struktury nebo identity organizace.
- Soukromé: neboli institucionálně nezávislé na státu. Přestože mohou být státem finančně podporovány, nepatří pod strukturu státu ani se nepodílí na výkonu veřejné moci.
- Samosprávné: neboli kontrolující vlastní aktivity. Neziskové organizace jsou často silně napojeny na státní správu nebo soukromé firmy, musí však být schopny vnitřního rozhodování.

---

¹ Neziskové organizace mají několik možností, co dělat s přebytkem. Mohou např. vytvořit rezervy, investovat pro rozšíření organizace, nebo darovat nějakou částku jiné neziskové organizaci. Jsou zde poněkud pozměna práva spojená s vlastnictvím. (Steinberg, 2006, s.118) Vlastníci mohou rozhodovat o aktivech organizace a případně i rozhodování převést, ale nemohou mít finanční zisk z nakládání s vlastnickými právy. (Ben-Ner a Jones 1995 in Steinberg, 2006, s.118)

- Nerozdělující zisk: Jak už bylo zmíněno výše, neziskové organizace nesmí rozdělovat zisk mezi své vlastníky nebo ředitele. Zisk musí být použit v souladu se stanovenými cíli organizace.
- Nepovinné – neboli zahrnující vhodnou míru dobrovolné účasti. Zapojení do činnosti organizace musí být dobrovolné (a ne např. povinné zákonem).

Strukturně operační definici pak dále použijí při určování, které právní formy patří do neziskového sektoru v České republice a ve Finsku v druhé části práce. Tato definice zahrnuje široké množství institucí, jako jsou školy, nemocnice, chráněné dílny, kulturní spolky, sportovní kluby apod. (Anheier a Salamon, 2006, s. 95) Neziskové organizace můžeme rozdělit podle zaměření do dvanácti základních skupin, což také ilustruje různorodost zaměření neziskových organizací. (Salamon a Anheier, 1996, s.7)

Tabulka 1 Mezinárodní klasifikace neziskových organizací

Mezinárodní klasifikace	
1) Kultura	7) Ochrana práv a obhajoba zájmů
2) Vzdělání a výzkum	8) Dobročinnost
3) Zdraví	9) Náboženství
4) Sociální služby	10) Mezinárodní aktivity
5) Ekologie	11) Profesní a pracovní vztahy
6) Rozvoj obce a bydlení	12) Jiná oblast

Zdroj: Salamon, 1996, s.7.

1.2 Teorie

V této části své práce se budu věnovat teoriím, které se zabývají důvody existence neziskového sektoru. Ekonomové a sociologové se pomocí nich snaží vysvětlit, jaké místo neziskové organizace ve společnosti zaujímají a proč. Žádná z těchto teorií nenahlíží na neziskový sektor izolovaně, ale naopak v kontextu s trhem a státem, aby mohly vysvětlit, proč v některých oblastech ekonomiky existují vedle sebe soukromé firmy, neziskové organizace i veřejné organizace zároveň (Steinberg, 2006, s. 119). V současnosti převládá názor, že se níže uvedené teorie nevylučují, ale spíše doplňují. Každá z nich vysvětluje jinou část neziskového

sektoru (Ben-Ner a Gui, 2003, s.3-4). Tyto teorie pak použijí při snaze analyzovat neziskový sektor v České republice a ve Finsku.

V knize „Toward a Theory of the Voluntary Nonprofit Sector in a Three-sector Economy“ (1975) Burton Weisbrod začal spatřovat roli neziskových organizací tam, kde selhává stát a trh (Steinberg, 2006, s.119). Selhání trhu a státu se věnují Teorie veřejných statků a Teorie důvěry. Oba přístupy se zaměřují na poptávku po neziskových organizacích. Snaží se vysvětlit, kdy spotřebitel dává přednost statkům produkovaným neziskovým sektorem před státem a před tržními aktéry. Motivy zakládání a řízení organizací (tedy stranou nabídky neziskového sektoru) se zabývá Teorie podnikání. (Ben-Ner a Gui, 2003, s.3-21)

1.2.1 Teorie veřejných statků

Řečeno ve zkratce, teorie veřejných statků ve svém počátku říká, že neziskové organizace produkují ty veřejné statky, kterých stát neprodukuje dostatek. Vláda se řídí poptávkou mediánového voliče, a proto produkuje takové množství veřejných statků, jaké si mediánový volič přeje. Potřeby těch, kteří poptávají větší množství statků než mediánový volič, zůstávají neuspokojeny. Zde pak, podle této teorie, neziskové organizace slouží právě k pokrytí neuspokojené poptávky. Ti, kdo poptávají zvýšené množství veřejných statků, financují svými dary neziskové organizace². (Weisbrod 1975 in Kingma, 2003, s. 53)

Spotřebitelé mají také možnost obrátit se na soukromé firmy, nabízející různé substituty za veřejné statky, které jsou ale nedokonalé. Další možností je mobilita obyvatel. Spotřebitel ale nepoptává pouze jeden veřejný statek, a proto by bylo obtížné najít lokalitu, která by odpovídala všem jeho potřebám. Je zde tedy prostor pro statky nabízené neziskovými organizacemi. (Weisbrod 1977 in Young, 2000, s.152)

Teorie veřejných statků byla mimo jiné dále rozvíjena teorií altruismu. Podle ní má dárce užitek nejen ze zvýšení nabídky veřejných statků, ale i ze samotného darování. (Kingma, 2003, s. 57) Teorie veřejných statků byla několikrát testována pomocí hypotézy

---

² Neziskové organizace by mohly být nahrazeny státem, pokud by vytvořil organizace doplňující tuto vyšší poptávku z příspěvků. Dárci ale radši přispívají do neziskových organizací, protože mohou mít pocit, že stát by mohl spíše snížit výdaje z daní, než aby zvýšil množství statku. Důvodem, proč spotřebitel dává přednost neziskovým organizacím před ziskovými, je smluvní selhání popsané níže. Weisbrod (1988)

heterogenity, která říká, že čím je společnost různorodější, tím mají lidé různorodější preference, a proto bude panovat větší nespokojenost se státem poskytovanými veřejnými statky a následně bude větší poptávka po soukromě financovaných veřejných statcích poskytovaných neziskovým sektorem (Weisbrod in Steinberg, 2006, s. 127). Zde Steinberg (2006, s. 127) zdůrazňuje, že se při empirickém výzkumu musí brát zřetel právě na výdaje neziskových organizací financovaných ze soukromých zdrojů a ne na celkovou velikost neziskového sektoru. Ten je totiž z velké části financován státem. V této souvislosti je často uváděn výzkum Estelle James (1993). Ta zkoumala vliv kulturní heterogenity na podíl soukromých škol ve vzdělávacích systémech padesáti zemích světa. Z výsledků vyplývá, že podíl soukromých škol je pozitivně závislý na náboženské heterogenitě.

Velké rozdíly budou také panovat mezi jednotlivými oblastmi činnosti neziskových organizací. U některých statků (jako je obrana) se dá předpokládat větší shoda v poptávce voličů než u jiných (jako je umění). (Young, 2000, s. 152)

1.2.2 Teorie důvěry

Základním kamenem této teorie je distribuční omezení. Je to totiž klíčová vlastnost neziskových organizací, která ovlivňuje jejich chování na trhu, řízení, motivace zaměstnanců i to, jak na ni nahlíží dárci a klienti. Teorie důvěry vidí prostor pro neziskové organizace tam, kde se setkáváme s asymetrickou informovaností. Konkrétně se jedná o situace, kdy prodávající má více informací o kvalitě a množství statků než kupující. Soukromá tržní firma může být proto motivována ke zneužití situace dodáváním služeb s nižší kvalitou, nebo v menším množství. Typickým příkladem takového typu smluvního selhání jsou jesle. Rodiče mohou posoudit pouze některé aspekty služeb, jako je vybavenost jeslí a počet dětí. O samotné úrovni služeb (jak dobře je o děti postaráno) už ale tak dobrý přehled nemají. Dalším příkladem je zahraniční pomoc. Pro dárci je velmi nákladné monitorovat, zda se s prostředky nakládá tak, jak bylo slíbeno. (Steinberg, 2006, s. 118–121)

V těchto situacích přináší neziskový status několik výhod. Předně, díky distribučnímu omezení klesá motivace k nekorektnímu chování dodáváním nižšího množství a nižší kvality služeb. Navíc jsou neziskové organizace často řízeny přímo dárci, členy, nebo klienty, kterým

záleží nejen na finančním zisku, ale přímo statcích produkovaných organizací³ (Ben-Ner, 1986 in Steinberg, 2006, s. 124). Spotřebitel čelící asymetrii informací si tedy raději zvolí neziskovou organizaci, protože ji víc důvěřuje. (Steinberg, 2006, s. 124)

Andreas Ortmann a Mark Schlesinger (2003, s. 77) uvádějí tři výzvy, kterým čelí teorie důvěry, aby byla životaschopná. Za první, distribuční omezení musí ovlivňovat podněty uvnitř organizace ve smyslu důvěryhodnosti. To znamená, že záměry zaměstnanců a dobrovolníků musí být v souladu se zájmy organizace. Za druhé, neziskový status nesmí být falešně předstírán za účelem získání důvěryhodnosti. A za třetí, neziskový status musí být spotřebiteli a dárci vnímán jako dostatečný indikátor chování organizace v případech, kdy jen pověst konkrétní firmy jako indikátor nestačí.

1.2.3 Selhání neziskového sektoru

Teorie selhání neziskového sektoru odmítá pohled na neziskové organizace jako na organizace reagující na selhání státu a trh a pokrývající tedy „zbytkovou“ poptávku. Jejím autorem je Lester Salamon. Teorie je vystavěna na situaci v USA, kde je velká část sociálních služeb poskytována neziskovými organizacemi. Ty jsou touto teorií viděny jako primární odpověď na poptávku po veřejných statcích, protože mají nižší transakční náklady než stát. Reakce ze strany státu vyžaduje zájem dostatečného množství veřejnosti, informovanost veřejných činitelů, schvalování zákonů a programů. Neziskové organizace mohou reagovat rychleji. Vláda zasáhne pouze tehdy, pokud je dobrovolná nezisková činnost nedostatečná. Teorie dále popisuje důvody selhání neziskového sektoru. Vztahy mezi vládou a neziskovým sektorem, které tato teorie popisuje, tedy nejsou snahou popsat situaci v každé zemi, ale může nám poskytnout nový zajímavý pohled na problematiku. Později byla rozvinuta do teorie sociálního původu, o které se zmiňuji níže. (Salamon, 2003, s. 183-186)

Salamon popsal čtyři zdroje selhání neziskového sektoru. Za první je to *nedostatek filantropie*. Neziskové organizace mohou mít problém získat dostatečné zdroje. Dobrovolná činnost a dary čelí problému černého pasažéra. Případní dárci mají užitek z kolektivního statku, ať už přispívají, nebo ne. Navíc se dárci mohou obávat, že jejich příspěvek nepovede ke zvýšení produkce kolektivního statku, ale naopak, umožní snížení darů od ostatních dárců

---

³ Jedná se o tzv. „demand-side stakeholders“. Jejich opakem jsou „supply-side stakeholders“ u tržních firem. Jsou to majitelé akcií nebo dluhopisů zajímající se o zisk organizace. (Steinberg, 2006, s. 124)

a vlády. Druhým problémem je *filantropický partikularismus*. Neziskové organizace se často soustředí na určitou etnickou, náboženskou nebo ideologickou skupinu a vylučují ze své činnosti ostatní. Dalším případem je *filantropický paternalismus*. Neziskové organizace poskytují služby dle svých představ a názorů a ne nutně dle přání klientů, kteří nemusí mít vždy možnost ovlivnit činnost neziskových organizací. *Filantropický amatérismus* pak popisuje tendenci některých organizací zaměstnávat ne zcela kvalifikované zaměstnance a následně jejich nedostatečnou profesionalitu. (Steinberg, 2006, s. 125)

1.2.4 Teorie podnikání

Teorie podnikání zkoumá, na rozdíl od předchozích, existenci neziskových organizací ze strany nabídky. Snaží se popsat podnikatelské chování vedoucí k založení a vedení neziskové organizace. Centrální otázkou je, za jakých podmínek podnikatel zvolí právě neziskový status. Ačkoliv na problematiku nahlíží z opačné perspektivy, nevylučuje předešlé teorie. Naopak, je s nimi dobře kombinovatelná. Vychází z díla J. A. Schumpetera. Podnikatel je ten, kdo má specifický přístup ke změně a vývoj je definován jako provedení nových kombinací v produkci. Jednotlivé typy lidí preferují různé organizační formy. Podnikatelé v neziskovém sektoru sledují jiné cíle než peněžní. Neziskový status a cíle organizace tak vypovídají o motivech podnikatele. (Badelt, 2003, s. 139-143)

Motivy podnikatele, který si vybere neziskovou formu organizace, mohou být velmi různorodé. Za prvé, podnikatelé mohou chtít poskytovat kolektivní statky, protože jsou sami jejich spotřebiteli. Za druhé, chtějí ovlivnit preference a spotřebu ostatních. Příkladem jsou sdružení bojující proti kouření. Další možností je, že dobrý pocit z poskytování veřejných statků vnímají jako jistý druh odměny vedle mzdy. Roli takové odměny může sehrát mnoho dalších aspektů, jako pocit moci, seberealizace, osobní rozvoj a další. V reálném světě se u podnikatelů tyto motivace mísí. Volbu organizačního statusu navíc ovlivňuje vnější regulace ze strany státu. Celková analýza nabídky je velmi komplexní, teorie není kompaktní, a proto je obtížně testovatelná. (Steinberg, 2006, s. 130-131).

1.2.5 Teorie společenského původu

Většina výzkumů neziskového sektoru byla provedena v USA a výše uvedené teorie vycházejí z amerických podmínek (Badelt, 2003, s.139). Naproti tomu teorie společenského původu byla rozvinuta v projektu Johns Hopkins University, který srovnává mnoho zemí⁴. Tato teorie prezentuje neziskový sektor jako součást širších společenských podmínek. Patří sem kulturní, náboženské, politické a ekonomické podmínky v zemi. Klíčovým pojmem teorie je závislost na vlastní minulosti. Stav neziskového sektoru nezávisí pouze na současné situaci, ale také na minulém vývoji (Salamon a Sokolowski, 2002 in Anheier a Salamon, 2006, s.106). Důležité je zejména relativní rozdělení vlivu různých společenských skupin (městská střední třída, lidé na venkově, dělnictvo, stát, církve atd.). Teorie se snaží zachytit souvislost mezi vzájemným působením těchto skupin a současnou podobou neziskového sektoru. (Anheier a Salamon, 2006, s.106)

Teorie společenského původu stanovuje čtyři základní režimy neziskového sektoru. Dvě dimenze určující režim jsou: rozsah výdajů státu na sociální politiku a rozsah neziskového sektoru, viz. tabulka 2. *Liberální model* má charakteristiku nízkých sociálních výdajů státu a relativně velkého neziskového sektoru. Dle teorie společenského původu je tento model reakcí na silnou střední třídu, která je schopná zabránit rozšíření sociálních dávek. Příkladem jsou USA nebo Velká Británie.

Pro *Sociálně demokratický model* jsou naopak charakteristické vysoké státní výdaje v sociální oblasti a relativně malý rozsah neziskového sektoru. Teorie společenského původu vidí původ tohoto modelu v silném dělnictvu prosazujícím široké sociální služby. Jiné typy neziskových organizací kromě těch zaměřených na sociální služby, mohou být početné. Příkladem je Švédsko, Norsko a Finsko.

Korporativní model v sobě kombinuje vysoké státní výdaje v sociální oblasti a rozvinutý neziskový sektor. V tomto případě je příčina připisována silnému vlivu majitelů půdy během industrializace. Ti tedy ovlivňovali státní rozhodnutí. V kombinaci s církví vznikaly církevní neziskové organizace, aby předcházely radikálnější organizacím. Příkladem jsou Německo, Nizozemí a Belgie.

Statický model se objevuje v zemích, kde velká část obyvatel zůstává v zemědělství a kde proběhla jen omezená industrializace. Je charakteristická nízkými sociálními výdaji státu

---

⁴ Jako první tuto teorii formuloval Barrington Moore. (Anheier a Salamon, 2006, s. 106)

a malým rozsahem neziskového sektoru. Příkladem jsou Japonsko a Brazílie. (Salamon a Anheier, 1998 in Anheier a Salamon, 2006, s. 106-108)

Tabulka 2 Typy režimů neziskového sektoru podle teorie sociálního původu

Zaměstnanost v občanské společnosti jako		
Veřejné výdaje na sociální politiku jako procento HDP	procento ekonomicky aktivní populace	
	nízká	vysoká
nízké	statický	liberální
vysoké	sociálně demokratický	korporativní

Zdroj: Anheier a Salamon, 2006, s. 106.

1.2.6 Shrnutí

Představili jsme si několik teorií vysvětlující existenci neziskového sektoru. Ty se vzájemně nevylučují, jen jsou aplikovatelné na jinou část neziskového sektoru. První dvě uvedené teorie, tzn. teorie veřejných statků a teorie důvěry, se zabývají poptávkou po neziskových organizacích jako po organizační formě. Vysvětlují, v jakých situacích bude spotřebitel preferovat statky produkované organizací s neziskovým statutem. Teorie podnikání se soustředí na stranu nabídky neziskové formy organizace a zkoumá, co vede podnikatele k založení právě neziskové organizace. Zatímco teorie veřejných statků a teorie důvěry považuje existenci neziskového sektoru za důsledek selhání státu a trhu, Salamon označil neziskový sektor jako prvotního poskytovatele veřejných statků. V důsledku selhání neziskového sektoru pak začne veřejné statky nabízet stát. Jako poslední jsem uvedla teorii společenského původu. Ta se pohlíží na neziskový sektor v kontextu širší společenské situace a zdůrazňuje důležitost minulého vývoje.

2 Vztah neziskového sektoru a státu

Vztah mezi neziskovým sektorem a státem je velice komplexní. Zahrnuje nejen finanční transfery, ale i snahu navzájem se ovlivnit. Ze strany státu jsou to různé formy regulace. Mezi nejzřetelnější patří legislativa. Ze strany neziskového sektoru je to pak snaha organizací (např. sdružení aktivistů a politická hnutí) ovlivnit státní politiku. Zásadní vliv má pak i spektrum a množství statků, které oba nabízejí. Silné propojení a vzájemná závislost mezi neziskovým sektorem a státem se vyskytuje zejména v zemích, kde velkou část veřejných statků poskytuje neziskový sektor. Navíc jsou takovéto statky často financovány státem prostřednictvím dotací, grantů a pod⁵. Naopak tam, kde převažují veřejné statky poskytované přímo státem, se dá předpokládat spíše vztah na úrovni vzájemné soutěže. (Smith a Gronbjerg, 2006, s. 221) Stefan Toepler (2010, s. 320) poukazuje na fakt, že finance od státu sehrály důležitou roli v rozvoji neziskového sektoru po druhé světové válce.

V této kapitole popíši různé teoretické přístupy ke vztahu státu a neziskového sektoru. Jako první to bude pohled ekonomických teorií. Je ale důležité zmínit i hledisko dalších společenských věd – politologie a sociologie. Výstup neziskových organizací je často těžko ekonomicky zachytitelný. Úplné vyhýbání se neekonomickým pohledům na neziskový sektor by znamenalo ignorování některých jeho důležitých specifik.

Než však přejdu k vysvětlování vztahu neziskového sektoru a státu, budu se krátce věnovat nejexplicitnější formě vlivu státu, tedy legislativě přímo formující neziskový sektor. Salamon a Flaherty (1996) rozdělili legislativu ovlivňující neziskový sektor do deseti okruhů, kterých je potřeba si všimnout při mezinárodním porovnávání neziskových sektorů. Jsou to:

1. *Celkový právní rámec* – platnost základních lidských práv včetně práva sdružovat se; zvykové právo nebo občanské právo; upravuje fungování neziskových organizací jeden, nebo více zákonů?
2. *Způsobilost pro neziskový status* – jaké vlastnosti jsou nezbytné pro získání statutu neziskové organizace? (např. legislativní forma, účel, požadavky na kapitál, atd.)
3. *Požadavky na vnitřní řízení organizace* – stanovení některých rysů správních rad.

---

⁵ Výzkum Johns Hopkins University uvádí, že finance od státu tvořili ve 22 zemích zahrnutých do projektu průměrně 40,1% příjmu neziskových organizací (Salamon et al., 1998, s.298).

4. *Daňová úprava* – daňové výhody neziskových organizací a dárců.
5. *Omezení osobního prospěchu* – omezení rozdělování příjmů a aktiv pro soukromé účely (zahrnuje distribuční omezení).
6. *Povinnosti organizace k veřejnosti* - požadavky na otevřenost a transparentnost.
7. *Povolené obchodní aktivity* – může nezisková organizace podnikat? Případně v jaké oblasti?
8. *Jiné finanční omezení* – omezení finančních aktivit organizace pro zamezení podvodů.
9. *Povolená politická činnost* – určuje, do jaké politické činnosti se nezisková organizace může zapojit. Může se např. zapojit do politické kampaně nebo praktikovat lobování?
10. *Klíčové trendy ovlivňující neziskový sektor* – trendy ovlivňující očekávání budoucího vývoje legislativy; patří sem růst neziskového sektoru nebo jeho komercializace a globalizace.

2.1 Pohled ekonomických teorií

Nyní se zaměřím na zkoumání vztahu neziskového sektoru a státu z pohledu ekonomických teorií. Z velké míry se jedná o navázání na teorie vysvětlující existenci neziskového sektoru uvedené v minulé kapitole. Proto na ně budu několikrát odkazovat.

Výchozím bodem je teorie veřejných statků. Občané s neuspokojenou poptávkou po veřejných statcích dobrovolně a kolektivně mobilizují zdroje prostřednictvím neziskových organizací. Neziskový sektor je v tomto případě *nezávislým doplňkem státu*. Zajímavý je také možný vývoj takového vztahu. Pokud by se stát rozhodl začít působit v oblastech, které byly dříve zastoupeny pouze neziskovým sektorem, mohly by se neziskové organizace cítit ohroženy. Na druhé straně je také možné pohlížet na aktivitu neziskových organizací jako na podněcování k činnosti státu. (Young, 2000, s. 151-152)

Steven R. Smith a Kirsten Gronbjerg (2006, s. 225) uvádějí jako komplexnější přístup k problematice vztahu neziskových organizací a státu tzv. **transakční model**. Tento model zkoumá přímou směnu mezi neziskovými organizacemi a státem. Vychází z předchozích úvah, že neziskové organizace mohou kompenzovat selhání státu. Za předpokladu, že platí tato kompenzační schopnost neziskových organizací, je pravděpodobné, že poskytují stejné nebo podobné statky, které stát potřebuje pro své vlastní cíle. Příjmy z daní zároveň vytvářejí

zdroje na nákup statků od neziskových organizací. Místo toho, aby mezi sebou stát a neziskové organizace soutěžili jako alternativní poskytovatelé veřejných statků, mohou vytvořit *partnerství* a směné vztahy. (Smith a Gronbjerg, 2006, s.225) Jedná se o případy, kdy se vláda rozhodne neposkytovat určitý veřejný statek sama a deleguje tuto činnost na soukromou organizaci, kterou podporuje přísunem finančních prostředků (Young, 2000, s.153). V první řadě sem patří formální smlouvy, které stanoví, jak budou spolupracovat v zajišťování dostupnosti statků (Smith a Gronbjerg, 2006, s.225).

Důležitým stavebním kamenem transakčního modelu je teorie selhání neziskového sektoru (viz výše). Ta popisuje čtyři selhání neziskového sektoru, který je považován za prvotní. Na každý typ selhání existuje možná odpověď státu. Například na *nedostatečnost filantropie* je možnou reakcí finanční podpora státu neziskovým organizacím. Navíc mohou vládní zdroje a regulace pomoci neziskovým organizacím profesionalizovat se a vyhnout se *filantropickému amatérismu*. (Smith a Gronbjerg, 2006, s.225-226)

Také na *filantropický partikularismus* může stát reagovat. Vládní fondy a regulace umožňují zaplnit alespoň některé takto vzniklé mezery v nabídce statků neziskových organizací a současně si udržet rozličné cíle. Státní podpora může také zmírnit *filantropický paternalismus*, kdy se představy těch, kdo poptávají statky neziskové organizace, liší od představ dárců. Stát je kontrolována demokraticky. Proto dostupnost státních fondů může sloužit jako prostředek pro demokratizaci neziskových organizací. (Smith a Gronbjerg, 2006, s.226) Stát tak přispívá k rovnosti zejména v sociálních službách pro znevýhodněné občany (Toepler, 2010, s.322)

K lepšímu pochopení vzájemných vztahů mezi státem a neziskovým sektorem potřebujeme rozebrat transakce mezi nimi. Transakce znamenají směnu mezi aktéry, kteří rozhodují, zda výnos z určité směny převažuje nad náklady směny (její zahájení a monitorování). (Smith a Gronbjerg, 2006, s.226-227)

Transakce mezi vládou a neziskovým sektorem se stále více diverzifikují. Zdaleka se nejedná jen o granty a smlouvy. Podpora neziskových organizací vládou může mít mnoho podob. Smith a Gronbjerg (2006) uvádí této příklad: muzeum umění může být postaveno na půdě města a dluhopisy města mohou být použita na pomoc kapitálovým výdajům. Grant může financovat výstavu, obecní komise umění může dotovat místní školy, aby přivedly studenty na výstavu, dary muzeu jsou odečitatelné z daní a tedy podporovány státem atd. (Smith a Gronbjerg, 2006, s.226-227)

2.1.1 Náklady a přínosy pro neziskové organizace

Jako první uvedu náklady a přínosy, které pro neziskové organizace vyplývají ze spolupráce se státem. Nejnápadnějším přínosem je pro neziskové organizace případný příjem finančních zdrojů pro použití v souladu s cíli organizace. (Smith a Gronbjerg, 2006, s.227) Příjmy od státu dovolují neziskovým organizacím rozšířit svou činnost do jiných oblastí a pro širší spektrum spotřebitelů (Toepler, 2010, s.323). Získáním financí od státu nezisková organizace navíc nabývá na legitimitě a sílí její reputace tím, že je formálně přiřazena k účasti na poskytování statků považovaných za dostatečně důležité, aby odůvodnily výdaje z daňových příjmů. V neposlední řadě spolupráce s vládou přizve neziskové organizace do politického procesu a umožňuje jim zúčastnit se debat o potencionální státní politice. (Smith a Gronbjerg, 2006, s.227)

Ani náklady neziskových organizací však nejsou zanedbatelné. Jedná se zejména o velkou byrokratickou náročnost vyřizování státních dotací a smluv. To může činit vážné problémy zejména menším nebo začínajícím neziskovým organizacím bez dostatečných zkušeností. Přijmutí grantů navíc zavazuje management k dodržování postupů stanovených zákonem, a tím omezuje vlastní úsudek organizací. Snaha o snížení nákladů spojených s transakcemi se státem může vést ke změně ve vnitřním uspořádání. Organizační struktury vzniklé tímto způsobem ale nemusí být nutně nejvhodnější z hlediska dlouhodobého plánování a rozvoje alternativních zdrojů příjmů. (Smith a Gronbjerg, 2006, s. 227) Může docházet k odklonu od původních cílů (zejména u partnerství ve formě smluv o poskytování služeb). Organizace se začne soustředit na požadavky toho, kdo jí poskytuje finance. Může se stát závislá na podpoře státu a ztratí tak částečně svou autonomii⁶. (Toepler, 2010, 324-325)

2.1.2 Náklady a přínosy pro stát

Nyní přejdu k nákladům a přínosům plynoucím státu ze spolupráce s neziskovým sektorem. Dennis R. Young (2000, s.153) popisuje paralelu mezi rozhodnutím, zda stát bude

---

⁶ Příkladem může být snaha starosty New Yorku o snížení finanční podpory pro Brooklyn Museum of Art kvůli vystavení kontroverzního umění v roce 1999. V tomto případě se jednalo o přímý zásah do činnosti organizace. Častější je ale nepřímý vliv státu na cíle organizace a jiné rozhodování. (Rothfield, 2001 in Toepler, 2010, s. 325)

veřejný statek produkovat sám, nebo zda využije neziskové organizace, a mezi Coaseho analýzou ohraničení firmy. Stejně jako firma porovnává rostoucí vnitřní administrativní náklady s transakčními náklady, také vláda rozhoduje podobným způsobem. Jedním z hlavních přínosů spolupráce s neziskovým sektorem je vyhnout se vnitřním administrativním nákladům. To, že mohou být vysoké, se odráží v častých stížnostech na rozsáhlou státní byrokracii.

Další podstatnou výhodou je, že neziskové organizace mají nižší náklady práce. Stát si může zakoupit specializované služby, aniž by ve státní správě museli být přímo zastoupeni odborníci. Pro stát je obtížný přesun zaměstnanců, ohodnocení jejich výkonnosti a propouštění zaměstnanců. Pomocí neziskových organizací může vláda rychle odpovědět na nově vzniklou poptávku po veřejných statcích, aniž by musela podstoupit nábor zaměstnanců a rozsáhlou reorganizaci struktury státní správy. Další výhodou je, že neziskové organizace mívají dobrou lokální znalost o potřebách, což zvyšuje pravděpodobnost správné volby podoby veřejného statku. (Smith a Gronbjerg, 2006, s. 227-228)

Nejzřetelnější náklady, kterým čelí stát, jsou transakční náklady spojené se zavedením systému přidělování peněz neziskovým organizacím a monitorování, zda organizace dodržují stanovené podmínky, a zda jsou jejich aktivity v souladu s uzavřenou dohodou. Navíc je pro občany složitější rozpoznávat přínosy z činnosti státu. Zásluhy jsou veřejností v první řadě připisovány neziskovým organizacím, protože jsou to ony, kdo znají místní potřeby a pokrývají je. Je navíc pravděpodobné, že neziskové organizace budou o uznání usilovat, protože je pro ně důležité při jednání o finanční podpoře v dalším období. To podkopává legitimitu daní. (Smith a Gronbjerg, 2006, s. 228)

Ekonomický přístup ke vztahu státu a neziskového sektoru nám poskytl dva hlavní pohledy na problematiku. Neziskový sektor může být doplňkem státu, tzn. spotřebitelé pomocí něj uspokojují státem nepokrytou poptávku po veřejných statcích. Druhou možností je spolupráce mezi státem a neziskovým sektorem. Stát i neziskové organizace porovnávají náklady a přínosy případné spolupráce. V prvním případě očekáváme, že soukromé financování veřejných statků je nepřímě úměrný vládním výdajům.⁷ Čím víc veřejných statků stát poskytuje, tím menší je potřeba dobrovolné kolektivní činnosti. V druhém případě (tzn. u

---

⁷ Pohled na neziskové organizace a stát jako na soutěžící aktéry přináší obavy, do jaké míry může jeden sektor zasáhnout do aktivit, o které by se lépe postaral druhý subjekt. Sem patří například obava, že vláda vytlačuje soukromé iniciativy (ať už ze strany ziskových nebo neziskových organizací). V takovém případě vláda narušuje produkci statků, které by mohly být poskytovány prostřednictvím trhu a snižuje motivaci k darování. (Smith a Gronbjerg, 2006, s. 228)

spolupráce), mají výdaje neziskových organizací a státu přímo úměrný vztah. Tzn. zvýšení výdajů státu přispívá k rozšíření činnosti neziskového sektoru. Tyto dvě modelové situace si navzájem neodporují a v praxi najdeme oba typy vztahů. Jednotlivé země se však liší v poměrech jejich výskytu. (Young, 2000, s. 150-151)

2.2 Některé další pohledy na vztah státu a neziskového sektoru

V druhé části této kapitoly uvedu stručný přehled dalších možných pohledů na vztah neziskového sektoru a státu vycházející zejména z politologie a sociologie. Nebudu se jim věnovat podrobně, ale myslím si, že pro celkové uchopení neziskového sektoru je není možné přehlížet.

2.2.1 Zájmové skupiny

Politologie nahlíží na neziskové organizace jako na politické aktéry a na společnost jako na soubor větších či menších skupin, které mezi sebou soutěží o omezené zdroje. Stát zaručuje svobodu sdružování a neziskové organizace jsou jednou z forem formulování a reprezentování zájmů ve společnosti. (Frič, 2008, s. 233) Cílem neziskových organizací je donutit vládu ke změnám v politice. Neziskový sektor a stát má v tomto případě konfliktní charakter. (Smith a Gronbjerg, 2006, s. 231) Je v zájmu státu, aby spolupracoval s neziskovými organizacemi, protože tak může předcházet společenským konfliktům (Frič, 2008, s. 233-234)

2.2.2 Občanská společnost a společenský kapitál

Z pohledu teorií zabývajících se občanskou společností a společenským kapitálem, slouží neziskové organizace k vytváření solidarity mezi jednotlivci a k posílení komunity. Důležitá je zejména kolektivita ve formálních i neformálních aktivitách uvnitř neziskového sektoru. Neziskové organizace jsou právě kvůli kolektivitě považovány za zosobnění určité hodnoty se zásadním významem pro demokracii a dobrou vládu. Proto se mnohem méně klade důraz na efektivitu a poskytování veřejných statků. Tyto teorie pojednávají zejména o

odpovědnosti, svobodě, kooperaci, individualitě a občanské participaci. (Smith a Gronbjerg, 2006, 230-231)

2.2.3 Neoinstitucionální pohled

Podle neoinstitucionální teorie je existence a vitalita neziskových organizací z velké míry produktem politického, legislativního a institucionálního prostředí. Neziskové organizace reprezentují volbu jedinců, která je formována institucionálním prostředím. Slabá a neefektivní vláda, nedostatečné veřejné finance, nevhodná regulace a slabé veřejné podněty výrazně ovlivňují neziskové organizace a zapojení občanů do jejich činnosti. Pro neziskový sektor je podpora státu klíčová. Rozhodnutí o tom, který sektor je výhodný pro určitou činnost, nebo na jaký účel má být použit odráží minulé politické volby. Např. vliv na to, zda v budoucnu založené divadlo bude mít neziskový status, nebo zda bude komerční je přímo ovlivněno politikou a legislativou státu. (Smith a Gronbjerg, 2006, s. 235-236)

2.3 Shrnutí

Vztah státu a neziskového sektoru je složitý a různorodý. Explicitně stát na neziskový sektor působí prostřednictvím legislativy a finanční podporou. Cílem některých neziskových organizací je způsobit změnu státní politiky. Zároveň se oba sektory vzájemně ovlivňují na méně viditelné bázi. A to rozhodováním o množství poskytovaných veřejných statků. Navíc existují teorie, že samotné sdružování občanů může společnost obohatit rozvojem sociálního kapitálu.

Kvůli složitosti vzájemných vztahů neexistuje jedna univerzální teorie, o kterou bychom mohli opřít při jejich zkoumání. Neziskové organizace mohou doplňovat stát v produkci veřejných statků. Pokud si někteří spotřebitelé přejí spotřebovat vyšší množství veřejných statků než poskytuje stát, mohou svou poptávku uspokojit prostřednictvím neziskových organizací. Tito spotřebitelé následně budou produkci statků financovat.

Pomocí transakční teorie jsme dále ukázali, že v některých případech může být pro stát a neziskový sektor výhodné vytvořit partnerství. Stát pak bude finančně podporovat produkci veřejných statků neziskovou organizací, místo toho, aby se do produkce zapojil přímo.

Teorie zájmových skupin pracuje s jinou částí neziskového sektoru. Zaměřuje se na organizace, jejichž cílem je ovlivnit politiku státu. V tomto případě jsou cíle neziskového sektoru a státu konfliktní.

Teorie společenského kapitálu poukazuje na přínos neziskových organizací pro společnost ve formě posílení komunity. A nakonec, neoinstitucionální teorie, vidí podobu neziskového sektoru jako výsledek působení institucionálního, legislativního a politického rámce.

3 Neziskový sektor ve Finsku

3.1 Historie neziskového sektoru ve Finsku

V této části stručně popíšu nejdůležitější mezníky ve vývoji neziskového sektoru ve Finsku, neboť podle teorie společenského původu role neziskových organizací ve společnosti výrazně závisí na minulém vývoji. Poznat historii je tedy zásadní pro pochopení současné situace. Nejprve ale krátce shrnu některé události v dějinách Finska, které tvoří kontext pro vývoj neziskového sektoru.

V historii Finska je důležitá jeho geopolitická poloha na hranici západní a východní Evropy (Helander a Sundback, 1998, s.3). Území Finska, osídlené finsky hovořícími obyvateli, se stalo místem sporů mezi západem a východem již během 12.století. Ze západu to bylo Švédské království a z východu Novgorod. Konflikt byl umocněn rozdílnou církví. V případě Švédska je to Římskokatolická církev a v případě území dnešního Ruska Řecká ortodoxní církev. V roce 1323 byla podepsána mírová smlouva mezi Novgorodem a Švédskem, na jejímž základě si tyto státy území Finska rozdělily. Tato smlouva zároveň znamenala konec formální nezávislosti oblastí. Konflikt však i přesto pokračoval a Finsko pod vládou Švédského království se stalo dějištěm dalších válečných konfliktů. (Jutikkala a Pirinen, 1996 s. 42-74) Švédský vliv na Finsko byl velice silný (v legislativě, náboženství atd.). Finsky hovořící obyvatelstvo bylo z velké části hlavně rolnictvo. (Helander a Sundback, 1998, s.5)

Důležitým mezníkem v dějinách Finska je rok 1809, kdy se Finsko dostalo pod vliv Ruska jako jeho oddělený region - velkovévodství. I v tomto období však přetrval charakter švédské legislativy a také Protestantská církev zůstala nejrozšířenější. (Helander a Sundback, 1998, s. 5) V tomto období vzniklo a šířilo se národní hnutí. To mělo za cíl mimo jiné rozvoj finštiny. Samostatnost Finska byla vyhlášena v roce 1917. Brzy po té však ve Finsku proběhla občanská válka. Ta skončila vítězstvím pravice a následoval rozvoj finského samostatného státu. V roce 1939 napadl Sovětský svaz Finska. Válka byla ukončena mírem v roce 1940 a jihovýchodní část Finska připadla Sovětskému svazu. Po napadení Sovětského svazu se Finsko stalo spojencem Německa. V září 1944 byla válka ukončena příměřím. V poválečném období se Finsko soustředilo na spolupráci s ostatními zeměmi severní Evropy.

(Zetterberg, 2001) Zejména v 60. letech pak docházelo k výraznému rozvoji sociálního státu podle vzoru Švédska a ostatních severských zemí (Helander a Sundback, 1998, s. 22)

První dobrovolná sdružení se ve Finsku objevila už během ruské nadvlády v letech 1809-1917 jako součást formování národní identity (Siisiainen and Blom, 2008, s.5). Během tohoto období vysoce převažovala politická a sociální hnutí nad filantropickými organizacemi. Po vyhlášení nezávislosti roku 1917 začali vládnout finsky mluvící Finové a zapojení občanů do politického a společenského dění bylo velice silné. (Helander and Sundback, 1998, s. 6)

Obyvatelstvo Finska bylo relativně homogenní – tzn. s relativně malými rozdíly v náboženství, homogenní v jazyce a bez feudálních struktur. Tyto podmínky přispěly ke vzniku finského sociálního státu založeného na rovnosti a na důvěře obyvatel v něj. (Blom et al.,2008, s. 1) Pro neziskové organizace, které by poskytovaly veřejné statky, nezbývalo mnoho prostoru, protože tuto funkci měl téměř zcela plnit stát. V malém měřítku se přesto filantropické organizace ve Finsku vyskytovaly. Byl to například Červený kříž a od roku 1920 Mannerheimova liga na podporu dětí. Obě tyto organizace byly velmi činné zejména během druhé světové války a během poválečné obnovy. Později poskytování veřejných služeb opět převzal stát. (Helander and Sundback, 1998, s. 5) V 60. letech již stát poskytoval většinu sociálních služeb a neziskový sektor hrál minoritní roli, a to jen jako možná výplň mezer ve službách státu (Hilger, 2008, s. 2)

Roku 1917 začala vlna registrací rozmanitých sdružení a registrovaná sdružení se brzy stala klíčovou formou kolektivní činnosti a různých hnutí. Zásluhou registrace začal stát a jeho instituce neziskové organizace více respektovat. To usnadnilo vzájemnou komunikaci. Zároveň to znamená, že se sdružení musí podrobit některým pravidlům a omezením. (Siisiainen and Blom, 2008, s.6)

V průběhu 20. století se měnil podíl zastoupení jednotlivých činností sdružení v kontextu širší politické a společenské situace. Největší podíl politických sdružení byl ve 20. a 70. letech. (Siisiainen and Blom, 2008, s. 7) Nárůst počtu nově registrovaných sdružení byl často spojen se společenskými protesty. (Např. 1985-1986 protesty týkající se životního prostředí.) (Blom et al., 2008, s. 22).

Na začátku 90. let čelilo Finsko ekonomické krizi způsobené zejména rozpadem Sovětského svazu, se kterým jako soused obchodovalo. Vysoká nezaměstnanost vedla k diskuzím o reformě sociálního státu a o roli neziskových organizací v boji

s nezaměstnaností a v poskytování veřejných statků. (Helander and Sundback, 1998, s.2) Tato situace přinesla do finského veřejného života některé nové formy neziskových organizací, které jsou hraničními formami neziskového sektoru. Jsou to zejména svépomocné skupiny. (Helander and Sundback, 1998, s. 32)

V druhé polovině 90. let došlo k vysokému nárůstu počtu registrovaných sdružení.⁸ Tento vývoj měl dvě hlavní příčiny. Finská ekonomika se zotavila z ekonomické recese na začátku 90. let a pak také vstup do Evropské unie (1995). V 90. letech došlo také k velkým změnám ve vývoji zaměření sdružení. Výrazně klesl podíl politických, ekonomických a profesních sdružení, a naopak vzrostl podíl kulturních, sportovních a jiných zájmových sdružení.⁹ Sdružení se postupně specializovala a zaměřovala na užší zájmové skupiny. (Blom et al., 2008, s. 21-22)

3.2 Typy neziskových organizací podle legislativy Finska

Hlavní legislativní formou neziskových organizací ve Finsku jsou sdružení. Relativně časté jsou ale také organizace spadající na hranici mezi ziskovým, veřejným a neziskovým sektorem. (Helander a Sundback, 1998, s. 10) Sem patří například svépomocné skupiny a družstva. Ty ale nebyly při výzkumu Johns Hopkins University brány v potaz při stanovení velikosti neziskového sektoru ve Finsku a došlo tak k jeho podhodnocení. (Matthies, 2006, s.184) Nyní uvedu základní informace k nejdůležitějším legislativním formám.

3.2.1 Sdružení

Sdružení jsou právně ošetřena v ústavě a v zákonu o sdružení. Podle finské ústavy má každý právo sdružovat se s ostatními. Pod toto právo spadá právo na založení sdružení, právo patřit nebo nepatřit do sdružení a zapojit se do aktivit sdružení.¹⁰ Zákon o sdružení pak podrobněji stanovuje podmínky založení sdružení a jeho fungování. Minimální počet zakládajících osob je tři. Mohou to být soukromé osoby, společnosti, nebo nadace. Existují

---

⁸ Během let 1996-1998 byl přírůstek nových sdružení více než 10 000, což je tříleté maximum od počátku registrace sdružení ve Finsku. (Blom et al., 2008, s. 21)

⁹ Začátek tohoto trendu je ale patrný již od 70. let (Siisiainen 1990 and 2004 in Siisiainen and Blom, 2008, s. 7)

¹⁰ V případě některých veřejných sdružení je členství povinné, např. členství ve Sdružení studentů je automatické a povinné pro všechny studenty. (Muukkonen, 2007, s. 77)

dva typy sdružení: hospodářská a nezisková. Cílem hospodářských sdružení je zisk. Proto se dále budeme zabývat pouze neziskovým sdružením. Účel neziskových sdružení není blíže určen, nemusí být pouze společensky prospěšná. Důležitou charakteristikou sdružení je, zda je registrované, nebo ne. Registrace je vedena Národní radou pro patenty a registrace. Pouze registrované sdružení je způsobilé k právním úkonům.¹¹ Členové sdružení nejsou osobně zodpovědní za závazky sdružení. Ústava se vztahuje také na neregistrované sdružení. Neregistrované sdružení však pro získání práv potřebuje stanovy. Ty stanoví jejich účel a řídicí orgán. Neregistrovaná sdružení nemají právní způsobilost, a proto nemohou ani podnikat. (Helander a Sundback, 1998, s.8-9)

3.2.2 Nadace

Podle zákona o nadacích z roku 1930 jsou nadace charakterizovány aktivy určenými pro specifický charitativní účel. Na rozdíl od sdružení nadace nemají vlastníky ani členy. Aby mohla být nadace považována za právnickou osobu musí být registrována. Nadace se dělí dle funkce na institucionální a kapitálové. Institucionální nadace mohou udržovat nemocnice nebo výzkumné organizace atd. Kapitálové nadace podporují jiné aktéry v podobě grantů. Na oba typy nadací se vztahuje stejný zákon a ve skutečnosti některé organizace plní obě funkce. (Helander a Sundback, 1998, s.11-12)

3.2.3 Církev

Dvě církve ve Finsku mají speciální právní status. Jsou to Evangelická luteránská církev a Řecká pravoslavná církev. Obě tyto církve jsou nezávislé na státu a jsou právně zvýhodněné vůči ostatním církvím. Kromě Evangelické Luteránské církve a Ortodoxní církve jsou ostatní náboženské společnosti velmi malé. Je obtížné stanovit, zda jsou dvě hlavní církve součástí neziskového sektoru, nebo ne. Speciální zákony, které je upravují, jsou součástí veřejného práva (ne soukromého). Církve jsou ale nezávislé a církevní daň je vybírána pouze od členů církve. Farnosti se navíc často zapojují do aktivit neziskového sektoru. (Helander a Sundback, 1998, s. 13-15) V této práci proto budu církve považovat za součást neziskového sektoru.

---

¹¹ Právní způsobilost opravňuje získat práva, závazky a předstoupit před soud nebo jinou autoritu. Mohou vlastnit movitý i nemovitý majetek, uzavírat smlouvy a získávat dotace. (Helander a Sundback, 1998, s. 9)

3.2.4 Svépomocné skupiny

Svépomocné skupiny začaly získávat pozornost v 90. letech. Jsou více či méně neformální. Hlavním principem jejich existence je vzájemná pomoc. Jejich cíle většinou spadají do sociální oblasti nebo zdravotnictví. Mohou sem patřit například skupiny nezaměstnaných, lidé s postižením, nebo alkoholici. Kvůli jejich neformálnosti je těžké určit jejich počet. Většina z nich má navíc krátkou životnost (buď zaniknou, nebo se přetvoří do formy sdružení). (Helander a Sundback, 1998, s. 17-18)

Většina finských neziskových organizací dobře splňuje požadavek strukturně operační definice na organizovanost, ačkoliv od 90.let je patrný nárůst neformálních skupin. Otázka nezávislosti neziskových organizací může být problematická v případě některých organizací spolupracujících v těsné blízkosti státu – zejména na úrovni obcí. Sporné je z tohoto pohledu také přiřazení církví do neziskového sektoru. Distribuční omezení a podmínka samosprávy jsou u výše uvedených právních forem splněny. Stejně je to ve většině případů u podmínky dobrovolnosti. Vyloučeno z neziskového sektoru by muselo být pouze několik sdružení, u nichž je povinné členství upraveno legislativou. (Helander a Sundback, 1998, s. 19)

3.3 Rozsah neziskového sektoru ve Finsku

K analýze rozsahu neziskového sektoru ve Finsku použijeme data z národních účtů¹². Neziskový sektor v nich ale jako celek (dle naší definice) není zachycen. Místo toho statistický úřad ve Finsku používá účet *neziskové instituce sloužící domácnostem (NISD)*. Pod NISD spadají instituce, které jsou kontrolovány domácnostmi, a které domácnosti financují prostřednictvím členských poplatků a příspěvků. Další požadavkem je poskytování služeb domácnostem za cenu nižší, než jsou produkční náklady. NISD zahrnuje také neziskové instituce financované státem, nesmí však sloužit vládním institucím.¹³ NISD se dále dělí na *Státní církve a Jiné neziskové instituce sloužící domácnostem*. (Statistics Finland, 2000)

---

¹² Tyto data jsou obdobou ročenky národních účtů zveřejňované Českým statistickým úřadem.

¹³ Celková ekonomika Finska je rozdělena na: nefinanční podniky a bytové podniky (housing corporations), finanční a pojišťovací podniky, vládní instituce, domácnosti a neziskové instituce sloužící domácnostem (Statistic Finland, 2000). Do

Jak již bylo zmíněno výše, jsou ve Finsku dvě státní církve, a to Evangelická luteránská církev a Řecká pravoslavná církev. Ostatní náboženské organizace patří pod sektor Jiné neziskové instituce sloužící domácnostem, spolu např. se sdruženími poskytujícími zdravotní a sociální služby a vzdělání, nadace, politické strany a organizace zaměstnanců. (Statistics Finland, 2000) Jak je vidět, NISD se velmi vzdaluje od naší definice neziskového sektoru, a proto není v žádném případě ideálním ukazatelem rozsahu neziskového sektoru. Nicméně jsou to nejlepší údaje, které jsou k dispozici.¹⁴

Jako první se pro sledování rozsahu neziskového sektoru v ekonomice nabízí přidaná hodnota vyprodukovaná sektorem. Přidaná hodnota vyprodukovaná NSID v roce 2008 ve Finsku byla více než 4,26 miliardy eur. NSID tak tvořil přibližně 2,65% z celkové přidané hodnoty ve Finsku. Vývoj podílu NSID byl od roku 2000 velice stabilní (tvořil od 2,41% do 2,67%)

Tabulka 3 Hrubá přidaná hodnota produkovaná NISD ve Finsku

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Hrubá přidaná hodnota NISD v mil. eur	2 777	2 985	3 148	3 342	3 535	3 641	3 779	4 057	4 263
Hrubá přidaná hodnota v mil. eur celkem	115 066	121 893	125 348	126 151	132 513	136 660	143 657	156 790	160 977
Podíl v %	2,41	2,45	2,51	2,65	2,67	2,66	2,63	2,59	2,65

Zdroj: Statistics Finland, 2010a.

Další možností je sledovat výdaje neziskových organizací na konečnou spotřebu. V případě Finska dosáhly výdaje na konečnou spotřebu NISD v roce 2008 přibližně 4,15 miliard eur, což bylo znamenalo 3,03% konečné spotřeby pro celou ekonomiku. Ve vývoji od roku 2000 je patrný mírný růst podílu NISD na konečné spotřebě ekonomiky.

---

samostatného sektoru neziskových institucí jsou přiřazeny pouze instituce splňující výše uvedené podmínky. Ostatní neziskové instituce jsou zařazeny do zbylých 4 sektorů. Např. neziskové organizace, které poskytují služby za tržní cenu, jsou zařazeny do nefinančních podniků. (Heemst, 1993, s.5)

¹⁴ Z údajů o NISD není možné odhadnout nebo odvodit údaje o celém neziskovém sektoru. Zatímco např. v Nizozemí tvoří NISD pouze 2,6% z produktu neziskových organizací, ve Švédsku je to 69,5%. (Salamon et al. 2002 in Hyánek a Rosenmayer, 2004, s. 9)

Tabulka 4 Výdaje NISD na konečnou spotřebu ve Finsku

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Výdaje NISD na konečnou spotřebu v mil. eur	2669	2845	2948	3147	3344	3477	3646	3936	4157
Výdaje na konečnou spotřebu v mil. eur celkem	92446	97634	102775	107232	111775	116471	122504	129315	137041
Podíl v %	2,89	2,91	2,87	2,93	2,99	2,99	2,98	3,04	3,03

Zdroj: Statistics Finland, 2010b.

Lepší představu o celkovém rozsahu neziskového sektoru nám mohou poskytnout výsledky výzkumu Johns Hopkins Comparative Project. Tento výzkum však proběhl již v roce 1996. Jeho údaje jsou proto zastaralé. Aktuálnější data pro Finsko bohužel nejsou k dispozici¹⁵. Myslím si, že i přes tento handicap má výzkum Johns Hopkins University svou vypovídací hodnotu o současném stavu neziskového sektoru ve Finsku. V případě Finska je vývoj neziskového sektoru delší a plynulejší než u České republiky¹⁶. A proto nám údaje z uvedeného výzkumu mohou pomoci k představě o rozsahu neziskového sektoru ve Finsku. Dle výzkumu Johns Hopkins University neziskový sektor ve Finsku tvořil v roce 1996 3,8% HDP a to bez zahrnutí státních církví náboženských organizací. Při porovnání Finska s ostatními zeměmi výzkumu je finský neziskový sektor menší než v zemích Západní Evropy, porovnatelný se Švédskem, ale větší než ve zbytku světa¹⁷. (Salamon et. al, 1999, s.66)

3.4 Zaměstnanost a dobrovolnictví v neziskovém sektoru ve Finsku

Počet zaměstnanců v neziskovém sektoru může také sloužit jako ukazatel rozsahu neziskového sektoru. Statistický úřad ve Finsku uvádí počet zaměstnanců v neziskových institucích sloužící domácnostem (NISD). V roce 2008 pracovalo v NSID téměř 121 tisíc

¹⁵ V budoucnu by mohly být údaje zachycující rozsah neziskového sektoru přesnější, pokud by finský statistický úřad zavedl Satelitní účet neziskových institucí, tak jak k tomu došlo např. v USA, v České republice nebo ve Švédsku.

¹⁶ V České republice docházelo v neziskovém sektoru k výrazným změnám i v druhé polovině 90. let. Např. velké změny v legislativě nadací a následné snížení jejich počtu, viz. historie neziskového sektoru v České republice (Brhlíková, 2004, s. 4)

¹⁷ Do této kategorie výzkumu kromě Finska patří: Rakousko, Belgie, Francie, Německo, Irsko, Nizozemsko, Španělsko a Spojené království Velké Británie a Severního Irsku. (Salamon et al., 1999, s. 6)

zaměstnanců, viz tabulka č.5, tj. 4,78 % z celkové zaměstnanosti ve Finsku (data Statistics Finland, vlastní výpočet). Neziskový sektor je tedy nezanedbatelný zaměstnavatel. Průměrný přírůstek v letech 2000-2008 činil 2,9 tisíc zaměstnanců. Podle výzkumu Johns Hopkins University tvořila zaměstnanost v neziskovém sektoru v roce 1996 3% celkové zaměstnanosti mimo zemědělství, což je opět menší zastoupení než v ostatních zemích Západní Evropy¹⁸ (Salamon et. al, 1999, s.67).

Tabulka 5 Počet zaměstnanců v neziskovém sektoru ve Finsku

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet zaměstnanců v tisících	97	101,5	105,6	109,4	112,6	113,5	114,9	119,2	120,6

Zdroj: Statistics Finland, 2010c.

Kromě zaměstnanců využívají neziskové organizace také práci dobrovolníků, což je jednou z jejich hlavních charakteristik. V údajích o rozsahu dobrovolnictví ve Finsku však existují velké rozdíly v závislosti na použité metodě. Podle Johns Hopkins University se ve Finsku pouze 8% obyvatel věnuje dobrovolnictví. Výzkum Anne Yeung ale uvádí 38%. Výzkum Johns Hopkins University nebral v úvahu dobrovolnictví pro církve, které je ale ve Finsku velmi rozšířené. (Hilger, 2008, s. 4)

3.5 Počet neziskových organizací ve Finsku

Finsko bývá označováno jako zaslíbená země sdružení (Hilger, 2008, s. 6). V roce 2009 bylo ve Finsku 130 363 registrovaných sdružení (NBPR, 2010). Dá se ale očekávat, že ne všechna tato sdružení jsou činná. Voitto Helander (2006) odhadl podíl aktivních sdružení na necelé 2/3 (Hilger, 2008, s.3). Jak ukazuje tabulka, počet sdružení stále roste relativně vyrovnaným tempem, nicméně je patrná klesající tendence růstu. Průměrný roční přírůstek je 1707 sdružení.

¹⁸ Nižší zaměstnanost v neziskovém sektoru pramení z jeho struktury. Více v pasáži 3.6 Oblasti působení neziskových organizací.

Tabulka 6 Vývoj počtu sdružení ve Finsku

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Počet sdružení	114998	117109	119162	121098	122761	124400	126053	127574	129000	130363

Zdroj: NBPR, 2010.

Vysoký počet sdružení ukazuje na oblíbenost členství jako formy participace na činnosti neziskového sektoru. V roce 2005 pouze 13% Finů nebylo členem žádného sdružení. Na druhou stranu 48% Finů je členem tří a více sdružení (Kankainen, 2007, s. 73). K nízkému procentnímu zastoupení Finů bez žádného členství ve sdružení přispívá mimo jiné to, že 54% dospělé populace je členem odborů nebo organizace zaměstnavatelů a všichni studenti vysokých škol jsou povinně členy sdružení studentů (Blom et. al., 2008, s. 23)

Kromě sdružení, která jsou ve Finsku jednoznačně nejpočetnější formou neziskové organizace, je ve Finsku více než 2600 registrovaných nadací (NBPR, 2009). Dále jsou ve Finsku dvě státní církve a těžko odhadnutelný počet svépomocných skupin.

3.6 Oblasti působení neziskových organizací ve Finsku

Ve 21. století pokračuje ve Finsku trend zvyšování podílu sdružení se zájmovým zaměřením. V roce 2000 mělo 70% nově založených sdružení kulturní nebo jiné zájmové zaměření (Blom et al., 2008, s. 22). Podle registru sdružení největší podíl tvoří profesní a obchodní sdružení (29,5%). Dále sportovní a volno-časová sdružení (24,7%), politická sdružení (20,1%), sociální sdružení (16,3%) a kulturní sdružení (7,1%). Zbytek tvoří náboženská sdružení, mezinárodní sdružení a jiná. (NBPR annual report, 2002, s. 20)

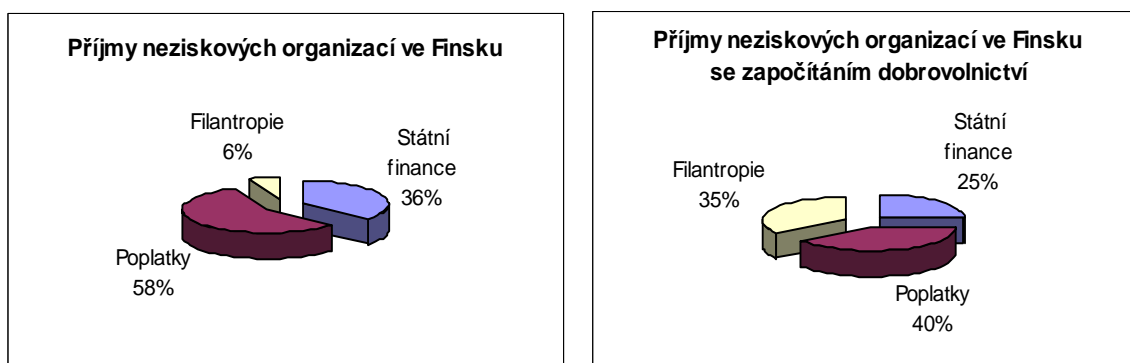
V Finsku je v porovnání se Západní Evropou nebo USA nízké zastoupení neziskového sektoru v sociálních a zdravotních službách. Tato skutečnost je dána existencí sociálního státu, který tyto služby poskytuje sám. Struktura neziskového sektoru má vliv na nižší zaměstnanost v neziskovém sektoru než v ostatních zemích Západní Evropy, neboť právě sociální služby a zdravotnictví jsou nákladné na placenou práci. A naopak, volno-časová sdružení často využívají práci dobrovolníků. Johns Hopkins University označila finský neziskový sektor jako kompozičně vyrovnaný. (Salamon et al., 1999, s. 77) Pekka Pättiniemi však uvádí, že podíl neziskového sektoru na poskytování sociálních služeb je v posledních letech rostoucí. Nejdůležitějším poskytovatelem sociálních služeb jsou ve Finsku obce. V roce

2004 kupovali obce 17% sociálních služeb a 4% zdravotních služeb od neziskových organizací. (Kari a Markwort, 2004 in Defourny a Pestoff, 2008, s.15)

3.7 Financování neziskového sektoru ve Finsku

Při zkoumání vztahu neziskového sektoru a státu je pro nás důležitý ukazatel, jaký podíl mají státní finance na příjmech neziskových organizací. Jak již bylo popsáno v druhé kapitole, financování neziskových organizací státem ukazuje na partnerský vztah, kdy stát se nepřímo, tzn. prostřednictvím neziskových organizací, podílí na poskytování veřejných statků. Současné údaje o financování finských neziskových organizací, bohužel nejsou k dispozici. Pro představu o situaci ve Finsku nám opět poslouží výzkum Johns Hopkins University.

Podle tohoto výzkumu pochází největší část příjmů neziskových organizací ve Finsku z poplatků (tj. poplatky za služby a členské poplatky). Poplatky tvořily v době výzkumu (tj. v roce 1996) 58% celkových příjmů neziskových organizací ve Finsku, státní finance 36% a filantropie (tzn. dary jednotlivců, firem a finance z nadací) 6%. K velké změně ale dojde, pokud započítáme do příjmu organizací také práci dobrovolníků. Podíl filantropie se zvýší na 35%. Předčí tak finance od státu (25%) a přiblíží se příjmům z poplatků. (Salamon et al., 1999, s. 72-74)

Zdroj: Salamon et al., 1999, s. 72-74.

Graf 1 a 2: Příjmy neziskových organizací ve Finsku bez dobrovolnictví a s dobrovolnictvím

Výzkum Johns Hopkins University dále porovnával financování neziskového sektoru s ostatními zeměmi západní Evropy. Celkově v zemích Západní Evropy tvoří největší díl příjmů neziskových organizací stát. Ten poskytuje 56% příjmu. Tato rozdílnost poukazuje na

odlišný vztah neziskového sektoru a státu ve Finsku. Roli zde opět hraje dominance státu v zemích Severní Evropy. Sociální stát poskytuje velkou část veřejných statků sám, a ne prostřednictvím neziskových organizací. Odtud přímo vyplývá nižší objem financí proudící od státu k neziskovým organizacím. (Salamon et al., 1999, s.74-77)

Podíl jednotlivých příjmů neziskových organizací záleží i na oblasti ve které působí. Ve většině kategorií jsou dominantním zdrojem financí poplatky. To ale neplatí pro neziskové organizace zaměřené na zdravotnictví, na sociální služby a na občanskou činnost a advokacii, kde naopak dominují finance od státu. (Salamon et al., 1999, s. 77) Zajímavým jevem finského neziskové sektoru je financování prostřednictvím Sdružení hracích automatů. Toto sdružení má ve Finsku monopol na provozování hracích automatů a bylo založeno, aby finančně podporovalo organizace ve zdravotnictví a sociální oblasti (RAY, 2009).

Výzkum Johns Hopkins University nezahrnoval náboženské organizace, tedy ani dvě státní církve. Vzhledem k financování státních církví, které je založeno na financích od státu a na filantropii, se dá předpokládat, že po úpravě by se podíl těchto dvou složek zvýšil.

4 Neziskový sektor v České Republice

4.1 Historie neziskového sektoru v České republice

Počátky filantropie na našem území jsou spatřovány v katolické církvi a v jejích ideálech o pomoci druhým, a to již od 13.století. Vzdělání a zdravotnictví bylo nejdříve doménou církve a vliv měst sílil až postupně. K rozvoji občanské participace ve formě různých typů sdružení a nadací došlo během liberalizace pozdního absolutismu. Tyto organizace se vztahovaly k široké paletě oblastí jako vzdělání, kultura, věda a ekonomická činnost. Mezi nejvýznamnější zástupce patří: Matice Česká, Nadace Národního Divadla a později Hlávková nadace. Monarchie se přetvářela v moderní stát s větším pochopením pro občanská, sociální a etnická práva. Roku 1867 vznikl zákon upravující činnost spolků. (Frič et al., 1998, s. 2-3)

Významnou událostí pro rozvoj českého neziskového sektoru byl vznik Československé republiky v roce 1918 a úsilí budovat ji jako demokratický stát. V období 1918-1939 vznikalo velké množství neziskových organizací zaměřených na vzdělání, zdravotnictví a sociální služby. Tímto rysem se tehdejší neziskový sektor v České republice podobal dnešním západoevropským zemím. Stejně jako v dalších zemích střední a východní Evropy, následující režimy posunuly oblast zájmu neziskových organizací ke kultuře, sportu a rekreaci. (Brhlíková, 2004, s. 7-8) Sociální služby byly sice v první řadě poskytovány místními samosprávami a státem. Zároveň byly ale významné pravomoci delegovány na polo-veřejné nebo soukromé neziskové organizace.¹⁹ Německá okupace znamenala konec tohoto období. Od roku 1939 přestaly neziskové organizace plnit svou funkci. (Frič et al., 1998, s. 3-4)

Po druhé světové válce se činnost neziskových organizací obnovila pouze na krátkou dobu. Dobrovolná činnost, která nevyhovovala komunistické ideologii, byla omezována nebo zakázána. Již nebylo možné sdružování občanů do nezávislých organizací. Všechny povolené společensko-politické aktivity byly „zastřešeny“ Národní Frontou. Patřily sem politické organizace, odbory a tzv. dobrovolné společenské organizace. Jednalo se tedy o velice různorodé sdružení. Na jedné straně organizace na první pohled státní, jako Svaz československo-sovětského přátelství, Československý mírový sbor, a na druhé straně

---

¹⁹ Ve 30. letech proběhl v Československu statistický průzkum, který částečně zachytil rozsah neziskového sektoru. Podle něj fungovalo 5140 charitativních a humanitárních organizací. (Frič et al., 1998, s. 3)

zájmové organizace jako spolky rybářů, včelařů, filatelistů atd. Tyto organizace byly financovány z veřejných zdrojů a do chodu organizací zasahoval stát. Byly dalším nástrojem pro kontrolu společenského a soukromého života. Ačkoliv účast v některých organizacích byla víceméně formální, členství bylo považováno jako vyjádření loajality ke státu a ovlivňovalo budoucí možnosti jedince. (Frič et al., 1998, s. 4). Kromě krátkého uvolnění v 60. letech se občanské aktivity se znovu více projeví až v 80. letech. Byly tolerovány některé vzdělávací a vědecké organizace a organizace zabývající se životním prostředím. Zároveň vnikaly organizace pracující neformálně a jejich aktivity vyvrcholily v roce 1989. (Salamon et al., 1999, s.292)

V roce 1990 byl přijat Zákon č. 83/1990 o sdružování občanů. Nově vzniklá občanská sdružení nezávislá na státu se pohybovala mimo jiné ve zdravotnictví a v sociální oblasti. Centra jejich zájmu byla většinou užší než předchozích svazů a spolků a začala sloužit skupinám občanů s konkrétními problémy a potřebami. A to i taková, která za předchozího režimu představovala tabu, např. drogově závislí, lidé s mentálním postižením, homosexuálové, bezdomovci a nemocní AIDS (Šilhánová et al., 1995, in Frič et al., 1998, s.5). Významná část ze zdrojů Národní fronty byla přesunuta do Československé rady pro humanitární pomoc. Také církve obnovily svou činnost v charitativní oblasti. Dokonce některé předválečné organizace se pokusily navázat na přerušenu tradici. Patří sem YMCA a „Ženský vzdělávací spolek Vesna“. (Frič et al., 1998, s. 5)

V letech 1990 a 1991 vznikly zákony upravující činnost nadací, které ale byly velmi benevolentní a nedokonalé. Provozování nadace přinášelo mnoho „výhod“: daňové úlevy a jiná zvýhodnění a také možnost získání peněz z Nadačního investičního fondu²⁰. (Brhlíková, 2004, s. 10)

Nadační investiční fond byl založen na podporu rozvoje neziskového sektoru v České republice a bylo do něj vloženo 1% z výnosů z privatizace. Částka byla rozdělena Radou pro nestátní neziskové organizace mezi nadace.²¹ Tyto motivace způsobily rychlý nárůst nadací. Před rokem 1989 zde byla pouze jedna (neaktivní) nadace a v roce 1998 jich bylo již asi kolem 5000. V roce 1998 však začal platit zákon o nadacích, který začal rozlišovat nadace a

---

²⁰ Tyto příležitosti zneužili někteří podnikatelé. (Brhlíková, 2004, s. 10)

²¹ V roce 1998 bylo rozděleno 500 mil. Kč mezi 38 nadací a v roce 2001 849 mil mezi 62 nadací. (Brhlíková, 2004, s. 10-11)

nadační fondy a zavedl pro obě formy mnohá omezení. Po této legislativní změně klesl počet nadací během jednoho roku na 55.²² (Brhlíková, 2004, s. 11)

Zavedení tohoto zákona znamenalo větší transparentci nadací, a tím i jejich větší důvěryhodnost. Ke změně legislativy upravující nadace a nadační fondy došlo znovu v roce 2002, neboť byl zákon z roku 1998 považován za příliš restriktivní a omezující možnosti získávání financí pro neziskové organizace. (Brhlíková, 2004, s.11)

4.2 Typy neziskových organizací podle legislativy České republiky

V legislativě České republiky neexistuje zákon, který by jednotně upravoval všechny právní formy neziskových organizací a pojem nezisková organizace není ani definován (Brhlíková, 2004, s.9). Nicméně návod pro členění neziskového sektoru nabízí zákon č. 586/1992 (Brejníková, 2005, s.22). Zde se používá pojem *poplatník, který není založen za účelem podnikání*. Zákon dále poskytuje výčet osob, které jsou za takového poplatníka považovány. Patří sem:

„zájmová sdružení právnických osob, pokud mají tato sdružení právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti, občanská sdružení včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu, obce, organizační složky státu, kraje, příspěvkové organizace, státní fondy a subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon“ (Zákon č. 586/1992 sb., §18, odst. 8).

Ne všechny z těchto organizací ale odpovídají našim požadavkům na neziskové organizace a v dalším textu proto dále nebudu zmiňovat: veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu, obce, organizační složky státu, kraje a státní fondy. Tyto subjekty nespĺňují podmínku soukromosti. Nyní se blíže seznámíme s pěti základními právními formami neziskových organizací v České republice.

---

²² Některé nadace se mohly změnit na nadační fondy nebo na obecně prospěšné společnosti (Brhlíková, 2004, s. 11). Počet nadačních fondů byl v roce 1998 71 a počet obecně prospěšných společností vzrostl ze 77 na 129 (tabulka 10).

4.2.1 Občanské sdružení

Občanská sdružení (OS) jsou právně specifikována v zákoně č. 83/1990 sb. o sdružování občanů²³. Jedná se o skupinu lidí se společným zájmem, která se pro jeho uskutečnění sjednotí do sdružení. V legislativě nejsou stanoveny vhodné účely občanských sdružení. Tzn. cíle organizace nemusí být veřejně prospěšné. Proto jim zákon nezakazuje podnikání – na rozdíl od nadací. Platí zde však distribuční omezení. OS mohou vytvářet zisk, musí ale být použit v souladu s účelem sdružení a nesmí být tudíž rozdělen mezi členy. Navíc podnikání nesmí být hlavním cílem organizace, ale pouze podpůrným prostředkem k realizaci cílů. (Frič et al., 1998, s.6) OS fungují na principu členství. Nevyžaduje se od nich počáteční vklad. Tato organizační forma je mezi neziskovými organizacemi nejméně právně omezena, a možná proto je také nejčastější.²⁴ (Brhlíková, 2004, s.13)

4.2.2 Nadace a nadační fondy

V současnosti jsou nadace a nadační fondy upraveny zákonem č.210/2002. Obě právní formy jsou definovány jako sdružení majetku sloužící k poskytování veřejně prospěšných služeb. To jsou např. obrana lidských práv, životní prostředí, kulturní dědictví, výzkum, vzdělání a sport. Na tyto účely používají nadace výnosy ze svého majetku. Počáteční vklad je minimálně 500 000 Kč. Nadace nesmí podnikat.²⁵ Mohou investovat (nakupovat dluhopisy a jiné finanční instrumenty). Nadace hospodaří pouze s výnosy z nadačního jmění zatímco nadační fondy mohou použít všechna aktiva na veřejně prospěšné účely. Nadační fondy musí složit počáteční vklad, jeho výše ale není stanovena. Stejně jako nadace, ani nadační fondy nesmějí podnikat. (Brhlíková, 2004, s. 10-13)

---

²³ Politické strany a hnutí, církve a náboženské společnosti nespadají pod tento zákon.

²⁴ Velká část OS je neaktivní. Existují pouze právně, protože nikdy nebyly zrušeny (NGO Sustainability Index, 2002 in Brhlíková, 2004, s. 13). Viz. vývoj počtu neziskových organizací v ČR.

²⁵ Tento zákaz se nevztahuje na: pronájem nemovitostí a na organizování kulturních, vzdělávacích a sportovních událostí. Tato výjimka platí také pro nadační fondy.

4.2.3 Obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšná společnost (OPS) je nejmladší z forem neziskových organizací. Je upravena zákonem č. 208/2002. Účel OPS musí společensky prospěšný jako například poskytování vzdělání nebo zdravotnických služeb. (Brhlíková, 2004, s.14) Všichni občané musí mít stejný přístup ke službám OPS (Frič, 1998, s.10). Jako zdroj pro financování mohou sloužit vklady zakladatelů, dary a případná státní podpora. Zisk může být použit jen pro zvýšení kvality služeb, nebo pro rozšíření spektra služeb. Zákon umožňuje OPS komerční činnost pouze v případě, že tím zajistí vyšší efektivitu užívání vlastních zdrojů a zároveň nezhorší kvalitu a dostupnost svých služeb. (Brhlíková, 2004, s.14)

4.2.4 Církev

Základní zákon upravující církev a náboženské společnosti je zákon č. 3/2002. Pro registraci církve je zapotřebí nejméně 1000 členů nebo pouze 500, pokud je tato církev členem Světové rady církví. Tato úprava bývá někdy označována jako diskriminační vůči malým nově založeným církvím. Neregistrované církve nejsou nijak postihovány, avšak nedostávají státní podporu. Finanční závislost církví na státu způsobuje, že hranice mezi státem a církvemi je nejasná²⁶. (Frič et al., 1998, s.7)

Pro všechny uvedené právní formy platí podmínky stanovené strukturně operační definicí.

4.3 Rozsah neziskového sektoru v České republice

Nyní přejdeme k analýze rozsahu neziskového sektoru v České republice. Také v tomto případě budeme vycházet z národních účtů sestavených statistickým úřadem. Český statistický úřad však roku 2006 začal zveřejňovat *Satelitní účet neziskových organizací*, což

---

²⁶ Pavol Frič (1998, s. 10) uvádí jako příčinu tohoto stavu snahu komunistických vlád o kontrolu občanského života včetně náboženství. Proto pro ně byla výhodná finanční závislost církví.

výrazně zpřesňuje analýzu rozsahu neziskového sektoru. V současnosti jsou k dispozici údaje za roky 2002-2007. Satelitní účet neziskových organizací zachycuje kromě neziskových institucí sloužící domácnostem také neziskové instituce řazené do ostatních čtyř sektorů. (ČSÚ, 2009)

Jako první se opět zaměříme na přidanou hodnotu vytvořenou neziskovými institucemi. V roce 2007 to bylo téměř 64 miliard Kč, což tvořilo asi 2 procenta z celkové přidané hodnoty v České republice. Z tabulky č.7 je patrná rostoucí tendence podílů neziskových institucí na přidané hodnotě.

Tabulka 7 Hrubá přidaná hodnota produkovaná neziskovými institucemi v ČR

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hrubá přidaná hodnota neziskových institucí v mil. Kč	24077	26427	32667	46005	47561	63868
Hrubá přidaná hodnota celkem v mil. Kč	2240082	2343055	2529678	2675260	2907660	3178011
Podíl v %	1,07	1,13	1,29	1,72	1,64	2,01

Zdroj: ČSÚ, 2010a, 2010b.

Neziskové organizace jsou však v České republice v mnoha případech spíše spotřebitelem než producentem. Proto je pro zachycení rozsahu neziskového sektoru v ekonomice klíčové zkoumání strany využití důchodu (Hyánek a Rosenmayer, 2004, s. 8). Výdaje na konečnou spotřebu pro neziskové instituce tvořily více než 73 miliard, což odpovídá 3% podílu na celkové konečné spotřebě v ekonomice. Transfery od státu, z domácností a soukromých firem, pokryjí většinu rozdílu mezi přidanou hodnotou a výdaji na konečnou spotřebu (Hyánek a Rosenmayer, 2004, s. 8).

Pro úplnost uvedu také výsledek výzkumu Johns Hopkins University. Podle něj tvořil neziskový sektor v roce 1995 1,6% HDP. V mezinárodním srovnání se jednalo o malý rozsah neziskového sektoru. Nesmíme ale zapomínat, že měl v té době za sebou pouze 5 let nepřerušovaného vývoje. (Salamon et al., 1999, s.288)

Tabulka 8 Výdaje neziskových institucí na konečnou spotřebu v ČR

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Výdaje neziskových institucí na konečnou spotřebu v mil. Kč	29025	30616	38114	52820	57189	73043
Výdaje na konečnou spotřebu celkem v mil. Kč	1811849	1935645	2038479	2122944	2248789	2405032
Podíl v %	1,60	1,58	1,87	2,49	2,54	3,04

Zdroj: ČSÚ, 2010a, 2010c.

4.4 Zaměstnanost a dobrovolnictví v neziskovém sektoru v České republice

V roce 2008 pracovalo podle údajů ze satelitního účtu neziskových organizací v neziskovém sektoru 116128²⁷ zaměstnanců²⁸, což tvoří podíl 1,8% na ekonomicky aktivním obyvatelstvu v České republice (data ČSÚ 2010a, 2010d, vlastní výpočet). Rozsah neziskového sektoru jako zaměstnavatele je tedy spíše malý, je ale rychle rostoucí. Velký nárůst mezi údaji za rok 2006 a 2007 má nicméně příčinu v zařazení veřejných výzkumných institucí do neziskového sektoru (ČSÚ). Kvůli tomu jsou údaje špatně meziročně porovnatelné.

Pro lepší porovnatelnost s Finskem uvedu ještě výsledek výzkumu Johns Hopkins University. Podle něj měl neziskový sektor v roce 1995 podíl na zaměstnanosti mimo zemědělství 1,7 %, což představuje stále malý rozsah v porovnání se světovým průměrem (4,8%), ale více než v Maďarsku (1,3%) a na Slovensku (0,9%) (Salamon et al., 1999, s.290).

²⁷Údaje o zaměstnanosti v neziskovém sektoru dobře ilustrují důležitost satelitního účtu pro jeho správné zachycení. V roce 2007 bylo v NISD zaměstnáno pouze 56530 osob (ČSÚ, 2010a)

²⁸Tento údaj udává počet zaměstnanců ve fyzických osobách. Při přepočítání na osoby s plným úvazkem je počet zaměstnanců 97069. (ČSÚ,2010a)

Tabulka 9 Počet zaměstnanců v neziskovém sektoru v ČR

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Počet zaměstnanců v tisících	76510	79321	83087	86725	95877	116128

Zdroj: ČSÚ, 2010a.

4.5 Počet neziskových organizací v České republice

Tato část má za úkol popsat zejména současný počet neziskových organizací v České republice a případně aktuální trend ve vývoji jejich počtu. Přesto jsem se rozhodla zařadit údaje mapující počet neziskových organizací od roku 1990, tj. od samotného znovuoživení neziskového sektoru. Důvodem je mladost neziskového sektoru a jeho rychlý růst. První polovina tabulky č.10 tedy dokládá to, co bylo popsáno v historii neziskového sektoru v České republice.

Tabulka 10 Vývoj počtu neziskových organizací v České republice

	Občanská sdružení	Nadace	Nadační fondy	Obecně prospěšné společnosti
1990	3879			
1991	9366			
1992	15393	1551		
1993	21694	2768		
1994	24978	3800		
1995	26814	4253		
1996	27807	4392		1
1997	30297	5238		52
1998	36046	55	71	129
1999	38072	272	695	560
2000	42302	282	735	557
2001	47101	299	784	701
2002	49108	330	825	762
2003	50997	350	859	884
2004	53306	362	898	1038
2005	54963	368	925	1158
2006	58347	380	992	1317
2007	61802	390	1048	1486
2008	65386	411	1095	1658
2009	68631	429	1168	1813

Zdroj: Neziskovky.cz (ČSÚ, Albertina), 2009.

V současnosti je v České republice 68631 občanských sdružení, 429 nadací, 1168 nadačních fondů a 1813 obecně prospěšných společností. Pro všechny formy platí, že po proměnlivém vývoji v 90. letech a na začátku 21. století se nárůst jejich počtu stabilizoval, ale nezastavil. (Např. počet občanských sdružení roste během posledních 4 let v průměru o 5,71%.) Podobně jako ve Finsku i v České republice se odhaduje, že pouze 2/3 registrovaných občanských sdružení je aktivních (NGO Sustainability Index, 2002 in Brhlíková, 2004, s. 13). Údaje za rok 2009 nenasvědčují omezení aktivit neziskového sektoru, které by způsobila ekonomické krizi.

4.6 Oblasti působení neziskových organizací v České republice

Podle výzkumu Johns Hopkins University mělo 31% neziskových organizací kulturní nebo rekreační zaměření. Naopak, pouze 14,6% organizací patří do oblastí vzdělání a 13,6 do zdravotnictví. Jak již bylo zmíněno dříve takováto struktura neziskového sektoru je pro státy Střední Evropy typická. Zuzana Prouzová (2007, s.7) uvádí, že se neziskové organizace zapojují většinou pouze do specifických služeb v daném odvětví a neposkytují celou celý rozsah veřejné služby. Dostupné jsou také údaje o oblastech působení občanských sdružení. V jejich zaměření silně převládají zájmová sdružení (52,4%). Další početné složky jsou sport (27,9%) a odborové svazy (10,6%). Naopak, velmi slabě zastoupeny jsou vzdělání (0,3%) a sociální a zdravotní péče (0,2%)²⁹. Podle očekávání je situace odlišná v případě obecně prospěšných organizací, kde převládá zaměření vzdělání (30,2%), následuje kulturu (17,7%), sociální péče (15,2%), rozvoj (11,2%), zdraví (7,5%), životní prostředí (5,4%) a sport (4,8%) (Rosenmayer a Kujová, 2005, s. 8).

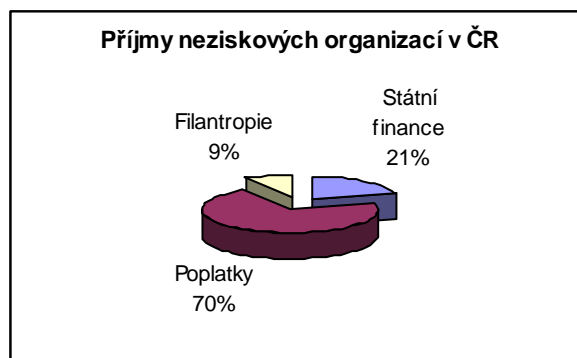
4.7 Financování neziskového sektoru v České republice

Podle výpočtu Petry Brhlíkové (2004, s. 27) je pro neziskový sektor dominantní podíl příjmů z poplatků, který tvoří až 70% příjmu. Finance od státu pak představují 21% a

---

²⁹ Zbytek tvoří požární ochrana (3,6%), myslivost (2%), hospodářské svazy (0,9%), kultura (0,8%) a ostatní (1,4%). (Rosenmayer, 2006, s. 4)

filantropie zbývající 9%. Stejně jako v případě Finska tedy výrazně převládá význam poplatků jako zdroj financování, a to dokonce ještě ve větším poměru. Relativně nízký podíl státních financí ukazuje opět na méně rozvinuté partnerství v poskytování veřejných statků. Tato analýza ale nebrala v úvahu práci dobrovolníků.

Zdroj: Brhlíková, 2004, s. 27.

Graf 3: Příjmy neziskových organizací v ČR

Podstatnou část příjmu tvoří tedy dotace proudící do neziskového sektoru od státu³⁰. Centrum pro výzkum neziskového sektoru se v minulých letech postupně věnovalo analýze ekonomických výsledků některých právních forem. Podíl jednotlivých příjmů se u jednotlivých právních forem různí. Podle tohoto výzkumu tvořily poplatky 54,5% příjmu obecně prospěšných sdružení, 23,1% finance od státu, 20,8% filantropie a 1,6% ostatní příjmy³¹ (data: Rosenmayer a Kujová, 2005, s.17). V případě nadací tvořily dary 48,7%, dotace a granty 32,1% a 19,2% ostatní příjmy (Rosenmayer et al., 2004, s20). Bohužel, u nejrozšířenější právní formy (tj. u občanských sdružení) je situace složitější, neboť jsou pravidla pro jejich fungování mnohem mírnější a zejména u malých sdružení nejsou dostupné dostatečné informace o financování. (Rosenmayer, 2006, s. 1-2)

³⁰ Dotace mohou pocházet z různých veřejných rozpočtů. V roce 2008 pocházelo 53,9% dotací ze státního rozpočtu, 31,9% z rozpočtů obcí, 12,7% z rozpočtů krajů a 1,5% ze státního fondu. (Vláda české republiky, 2010, s. 3)

³¹ Centrum pro výzkum neziskového sektoru rozděluje příjmy do 8 kategorií (dary, nadační příspěvky, dotace od státu, dotace územní samosprávy, vlastní výkony, prodej majetku, úroky a ostatní příjmy). Toto rozdělení jsem upravila do širších kategorií podle výzkumu Johns Hopkins University (filantropie, finance od státu a poplatky), ke kterým přibyla zbytková kategorie ostatní příjmy.

5 Vztah neziskového sektoru a státu ve Finsku a v České republice

V této kapitole se budu věnovat hlouběji roli neziskového sektoru v ekonomice z pohledu představených teorií a jeho vztahu se státem ve Finsku a v České republice³². V případě obou zemí nejdříve krátce připomenu vztah neziskového sektoru a státu během jejich historického vývoje, a po té se zaměřím na analýzu současného stavu neziskového sektoru. Tato analýza bude dále doplněna o některé nařízení a regulace zavedené v minulých letech v České republice a ve Finsku a to opět s důrazem na předložené teorie.

Analýza je vystavěna na prostudované literatuře a na zjištěních uvedených ve třetí a čtvrté kapitole. Při zkoumání současného stavu v obou zemích nás v první radě zajímá rozsah neziskového sektoru, podíl financování a struktura. Teorie veřejných statků poukazuje na to, že heterogenost společnosti je přímo úměrná rozsahu neziskového sektoru, ovšem ne celého, ale pouze té části, která není financována státem. To odpovídá doplňkové roli neziskového sektoru vzhledem ke státu. Naopak, velká finanční podpora neziskového sektoru státem poukazuje na vztah partnerství mezi státem a neziskovým sektorem.

5.1 Role neziskových organizací ve Finsku

Pokud se podíváme na počátek vývoje neziskového sektoru ve Finsku, vidíme, že první neziskové organizace nabízející služby vznikaly jako doplněk státu. Se změnami ve společnosti začali lidé poptávat statky, které stát nenabízel, a nabídka byla zprostředkována právě neziskovými organizacemi.³³ To odpovídá teorii selhání neziskového sektoru, která jako prvotní vidí neziskové organizace, oceňuje tak jejich inovační schopnosti a možnost rychle reagovat na situaci ve společnosti. Zároveň byl neziskový sektor důležitým aktérem na cestě Finska k demokracii a k samostatnosti. V období, kdy Finsko náleželo pod vládu Ruska, proto vznikala zejména sdružení dobře vysvětlená politologickými teoriemi. Neziskové organizace plnily spíše funkci prostředníka mezi občany a státem a ztělesňovaly tak zájmové skupiny.

---

³² Tato část byla inspirována článkem Denise Younga (2000), který zkoumal vztah státu a neziskového sektoru v USA, ve Velké Británii, v Izraeli a v Japonsku.

³³ Ke stejnému vývoji došlo také ve všech zemích zkoumaných Dennisem Youngem (2000, s.165)

S rozvojem sociálního státu se role neziskových organizací jako poskytovatele statků ještě snížila. Neziskový sektor zprostředkovával komunikaci mezi občany a státem a byl prostředkem občanských protestů zejména v 70. letech 20. století. Díky tomu, že na sebe tyto zájmové skupiny braly podobu registrovaných sdružení, získali legitimitu. (Helander a Sundback, 1998, s. 23) Navíc je pro finskou společnost typické, že silně důvěřuje vládě. Vztah mezi státem a neziskovým sektorem většinou neměl konfliktní charakter a neziskové organizace byly přizvány do diskuzí o státní politice a účastnily se tedy formování sociálního státu. (Matthies, 2006, s. 82) Od ekonomické krize v první polovině 90. let se ve Finsku začal zvedat zájem o neziskový sektor. Ze začátku zejména v oblasti boje s nezaměstnaností a později také v poskytování sociálních a zdravotních služeb. Neziskové organizace měly být nástrojem ke snížení veřejných výdajů. (Helander a Sundback, 1998, s.23)

Jak již bylo popsáno ve třetí kapitole, neziskový sektor ve Finsku (i přes stoupající pozornost o jeho potenciál ze strany státu) má relativně malý rozsah. Nicméně rozhodně není zanedbatelný. Navíc je financován státem v menší míře, než je v západní Evropě běžné. Silný sociální stát, vyplývající mimo jiné z homogenosti obyvatelstva, dobře odpovídá teorii heterogenity. Homogenní společnost vede k podobným preferencím voličů. Veřejné statky proto poskytuje stát. Na základě údajů o rozsahu neziskového sektoru se nezdá, že by zatím stát ve velké míře využíval případných výhod neziskových organizací. Neznamena to však, že by stát s neziskovým sektorem nevstupoval do partnerství vůbec.

Ve Finsku nejsou výjimkou neziskové organizace působící v oblasti sociálních služeb, které spolupracují se státem a jsou spíše jakýmsi prodloužením státní správy (Defourny a Pestoff, 2008, s. 15). Většina organizací je ale na státu víceméně nezávislá a poskytuje statky, které doplňují statky poskytované státem. (Helander, 2005 in Matthies, 2006, s. 183) Ačkoliv je podíl sociálních služeb poskytovaných neziskovým sektorem poměrně nízký, je zde patrná rostoucí tendence. Podle některých autorů roste také míra smluvních vztahů oproti dotacím (Matthies, 2006, s. 96). I přes snahu státu o větší zapojení neziskových organizací do produkce veřejných statků již od 90. let, analýza podílu hrubé přidané hodnoty a výdajů na konečnou spotřebu NISD (viz třetí kapitola) neprokázala výrazný nárůst neziskového sektoru³⁴. Navíc zvýšené tempo růstu počtu neziskových organizací není způsobeno pouze změnou v politice státu. Složení nově vzniklých organizací ukazuje na zvyšující se počet sdružení, která se zabývají různými aktivitami pro volný čas. Na nárůst neziskových

---

³⁴ Příčinou tohoto jevu však může být i nedostatečná schopnost NISD zachytit změny v neziskovém sektoru, z důvodu zahrnutí některých neziskových organizací do ostatních sektorů.

organizací mají tedy pravděpodobně také vliv změny ve společnosti (jako je rozmach specializovanějších zájmových činností) (Matthies, 2006, s.64).

Z pohledu teorie společenského původu patří Finsko do kategorie sociálně demokratického režimu, protože jsou pro něj charakteristické vysoké výdaje státu v sociální oblasti a malý rozsah neziskového sektoru. Dělnická třída byla dobře reprezentována v tvorbě vládních politik. Po vyhlášení samostatnosti došlo k silnému zapojení sdružení do formování politik státu. V kombinaci s nízkou hustotou obyvatel a vlivem Švédska to přispělo k upevnění efektivity prosazování zájmů dělnictva celkově občanů.

V minulém desetiletí pokračovala ve Finsku zřetelná snaha státu o větší zapojení neziskového sektoru do poskytování veřejných statků a dá se proto předpokládat rostoucí rozsah partnerským vztahů. Zatímco někteří autoři zkoumající neziskový sektor vidí v tomto trendu jedinou možnost pro zajištění budoucnosti sociálních služeb, jiní poukazují na možná negativa, jako je ztráta autonomie a možné oslabení advokační role neziskových organizací. (Matthies, 2006, s.26) Podle mého názoru by tyto negativa nemusela být v případě Finska výrazná, neboť si Finská vláda uvědomuje nejen ekonomický význam neziskových organizací, ale i jeho roli prostředníka mezi občany a státem. Což dokazuje např. vládní program občanské participace. Ten proběhl v letech 2003-2007 a jeho hlavním cílem bylo rozšíření vzdělání v oblasti občanské participace a zlepšení komunikace mezi státem s neziskovým sektorem (Ministry of Justice, 2007).

5.2 Role neziskových organizací v ČR

Také v České republice první neziskové organizace pracovaly v sociálních oblastech, kterých si nevěšmal stát. V období první republiky pak stát ve velké míře využíval možností neziskového sektoru a vstupoval s ním do partnerských vztahů. Vývoj se tedy nijak významně neodlišoval např. od sousedního Rakouska. Změna nastala v roce 1948, kdy se neziskové organizace dostaly zcela pod vliv státu, který sám poskytoval veřejné služby.

Po roce 1989 došlo sice k rychlému nárůstu počtu neziskových organizací, nicméně jejich vzájemný vztah se musí ještě vytrýbit. V průběhu 90. let panovaly mezi politiky rozdílné názory na význam neziskového sektoru a z toho plynula nekonzistentnost (a někdy

dokonce protichůdnost) zaváděných politik³⁵. Jednu z hlavních příčin rychlého nástupu neziskových organizací vidí například Pavol Frič v teorii heterogenity. Podle něj není oslabený stát v období transformace schopen uspokojit poptávku po některých sociálních službách (Frič a Goulli, 2001, s.81).

Na základě analýzy provedené ve třetí a čtvrté kapitole vidíme, že neziskový sektor v České republice a ve Finsku má některé shodné charakteristické rysy.³⁶ V obou zemích stát poskytuje velkou část sociálních a zdravotních služeb sám a podstatná část neziskových organizací je zaměřena na aktivity ve volném čase. Neziskový sektor má menší rozsah než je obvyklé v zemích Západní Evropy. V případě České republiky v žádném případě nevystačíme pouze s teorií heterogenity. Stav neziskového sektoru je silně závislý na historickém vývoji, který nerušeně probíhá pouze krátkou dobu. Z tohoto důvodu je také obtížné zařadit Českou republiku do čtyř režimů definovaných teorií společenského původu.³⁷ Bude zde tedy velmi důležitý další vývoj politik zaměřených na neziskový sektor.

Nevyjasněnost vztahu se státem dokládá také jeden z cílů stanovených Radou vlády pro neziskové organizace v roce 2003: „ Ministerstva by měla definovat, proč poskytují finanční prostředky na aktivity NNO, zda jde o nákup služeb pro občany, nebo zda jde o finanční podporu rozvoje NNO“ (Vajdová, 2003, s. 30) Podle struktury neziskového sektoru se zdá, že i nadále přetrvává nižší zapojení neziskového sektoru do poskytování sociálních a zdravotních služeb a stát si v těchto oblastech udržuje dominantní postavení. Také v České republice je patrné, že si vláda uvědomuje také jinou než ekonomickou roli neziskového sektoru. Dokládá to např. dokument vydaný Radou vlády pro nestátní neziskové organizace z roku 2009: Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru. Ten stanoví jako jeden z cílů rozvoj partnerství mezi státní správou a neziskovými organizacemi (myšleno zejména ve zlepšení vzájemné komunikace). (Vláda České republiky, 2009).

V obou zemích je možné vysledovat prvek partnerství v některých politikách zaměřených na nezaměstnanost. Ve Finsku je příkladem reakce na vysokou nezaměstnanost

---

³⁵ Příkladem je přetrvávající centralismus v oblasti sociálních a zdravotních služeb, podporování příspěvkových a rozpočtových organizací a na druhé straně nárůst finanční podpory neziskového sektoru a zavedení podmínek pro vznik soukromých škol (Frič a Goulli, 2001, s. 80) Důkazem zájmu státu o neziskový sektor může být také vznik Rady vlády pro neziskové organizace v roce 1998.

³⁶ Naopak zajímavým rozdílem mezi neziskovým sektorem v České republice a ve Finsku je rozmanitost právních forem. V obou zemích je sice nejrozšířenější formou sdružení. V České republice jsou však významné také obecně prospěšné společnosti.

³⁷ Podobné závěry popisuje Annette Zimmer porovnávající roli neziskového sektoru v zemích severní Evropy se zeměmi střední a východní Evropy. Důraz klade zejména na odlišný historický vývoj. (Matthies, 2006, kapitola 7.2)

v první polovině 90. let v podobě podpory svépomocných skupin a družstev. V roce 2009 byla v České republice také učiněna snaha o využití potencialu neziskového sektoru v boji s nezaměstnaností, ale poněkud s odlišnými cíli i prostředky. Novelizace zákona č. 111/2006 o hmotné nouzi upravila podmínky pro poskytování příspěvku na živobytí. Lidem, kteří tento příspěvek pobírají déle než 6 měsíců, je snížen na existenční minimum, pokud se (mimo jiné) nezapojí do veřejné nebo dobrovolnické služby v rozsahu minimálně 20 hodin za měsíc³⁸. Toto opatření vedlo k velkému nárůstu zájmu o dobrovolnou službu mezi dlouhodobě nezaměstnanými. Neziskové organizace však velkou část zájemců odmítají. Nezaměstnaní totiž nemají požadovanou motivaci. (Sasínová, 2009)

Podle mého názoru, lze dobré vysvětlení tohoto jevu nalézt v teorii důvěry. Konkrétně v podmínce, že distribuční omezení musí ovlivňovat motivy uvnitř organizace. Aby nezisková organizace dosáhla důvěryhodnosti, musí si pozorně vybírat takové dobrovolníky, kteří vykonávají práci kvůli shodě svých osobních cílů s cíli organizace. Tato podmínka může být, v případě dlouhodobě nezaměstnaných motivovaných především nesníženým příspěvkem, porušena. I přes zmíněný problém můžeme tuto politiku označit jako aktivační. Přináší do neziskového sektoru dobrovolníky, kteří by jinak o dobrovolnictví neuvažovali. Navíc zvyšuje legitimitu dobrovolnictví v očích státních úředníků i společnosti (Sasínová, 2009). Tento zákon uvádím jako příklad dokládající přínos teoretického přístupu k vysvětlení situace v neziskovém sektoru.

---

³⁸ Účelem tohoto opatření je, aby si dlouhodobě nezaměstnaní uchovali základní pracovní návyky. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2009)

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývá hledáním místa neziskového sektoru v ekonomice a jeho vztahem se státem. Pro celkové posouzení problematiky jsem nejdříve využila pohled teorií a po té jsem zkoumala situaci ve dvou modelových zemích, ve Finsku a v České republice.

Žádná současná teorie plně nevysvětluje existenci neziskového sektoru a jeho roli v ekonomice. Máme ale k dispozici teorie, které na otázky odpovídají alespoň částečně. Vysvětlují určitou část neziskového sektoru, nebo situaci v některých státech. Teorie důvěry a teorie veřejných statků hledají odpověď na otázku, proč spotřebitel někdy preferuje statky nabízené neziskovými organizacemi před státem a trhem. Teorie veřejných statků vidí důvod v tom, že stát rozhoduje podle mediánového voliče a poptávka části spotřebitelů proto zůstává neuspokojena. Teorie důvěry se zaměřuje na specifické vlastnosti neziskových organizací, které přináší distribuční omezení. Spotřebitel dává přednost neziskovým organizacím v případě, pokud se obává možného zneužití asymetrie informací ziskovými.

Teorie selhání popisuje neziskové organizace jako prvotní. Služby a statky poskytované státem jsou reakcí na selhání neziskového sektoru. Teorie podnikání naopak zkoumá motivaci podnikatelů, kteří se rozhodnou pro založení neziskové organizace. Teorie společenského původu vysvětluje stav neziskového sektoru na základě širších společenských souvislostí.

Teorie veřejných statků a teorie selhání neziskového sektoru jsou důležité pro teoretické vymezení vztahu mezi neziskovým sektorem a státem. Teorie veřejných statků ukazuje, že neziskový sektor může být doplňkem státu v oblastech, kde stát neposkytuje tolik veřejných statků, jako si někteří spotřebitelé přejí. Teorie selhání neziskového sektoru nabízí důvody, proč může být pro neziskový sektor výhodný vztah se státem založený na partnerství. Hlavním příkladem je nedostatek financí z filantropie. Rozebráním důsledků transakcí mezi neziskovým sektorem a státem jsme ukázali, že tento vztah může být pro neziskový sektor přínosný, ale může také přinést některé problémy (stejně tak pro stát). Spolupráce se státem se může změnit v silnou finanční závislost. Navíc hrozí, že se neziskové organizace začnou soustředit na zájmy státu na úkor původních cílů organizace. Stát má na neziskové organizace administrativní nároky, což může zejména pro menší organizace znamenat nezanedbatelnou zátěž.

Jiný pohled na problematiku přináší politologie prostřednictvím teorie zájmových skupin. Zájmové skupiny využívají formu neziskových organizací pro vyvíjení tlaku na tvorbu vládní politiky. Neziskové organizace a stát mohou mít v takovém případě konfliktní cíle.

Při zkoumání neziskových sektorů ve Finsku a v České republice se ukázalo, že vykazují v několika důležitých charakteristikách shodné znaky. 1) Jejich rozsah je podprůměrný v porovnání zeměmi západní Evropy. 2) Finance od státu tvoří v příjmech neziskových organizací menší podíl než je průměr ve státech západní Evropy. Největší část tvoří v obou zemích příjem z poplatků. 3) Podstatnou část neziskového sektoru představují organizace zabývající se volno-časovými aktivitami.

Zatímco v některých zemích západní Evropy a v USA se velká část neziskových organizací pohybuje v oblastech zdravotnictví a sociální péče, v České republice i ve Finsku jsou tyto oblasti v převážné míře doménou státu. Nicméně v obou zemích neziskové organizace doplňují stát poskytováním zejména specializovanějších služeb užším cílovým skupinám. V České republice to bylo významné zejména v porevolučním období, kdy se neziskové organizace zaměřily na potřeby, které stát doposud opomíjel.

Ačkoliv je v obou zemích patrný zájem o neziskový sektor ze strany vlád a do neziskového sektoru proudí od státu finance, nezdá se, že by se tím utvářely rozsáhlejší partnerské vztahy v oblasti poskytování služeb, jak je tomu v některých jiných zemích. Nicméně finští autoři dokládají vzrůstající trend spolupráce mezi státem a neziskovým sektorem zejména na úrovni obcí.

Příčiny tohoto stavu jsou však v obou státech poněkud odlišné. Ve Finsku je důvodem silný sociální stát, jenž vznikl plynulým vývojem a se zapojením neziskového sektoru. Důležitým aspektem bylo také relativně homogenní obyvatelstvo, což dobře odpovídá teorii heterogenity. Ekonomická krize v 90. letech přinesla přehodnocení státních politik a zájem o nový potenciál neziskového sektoru. Finsko je také typickým představitelem sociálně demokratického režimu z pohledu teorie společenského původu.

V České republice je stav neziskového sektoru dán především svým krátkým vývojem. Stát i po revoluci stále hraje hlavní roli v poskytování zdravotních a sociálních služeb. Rozvoj neziskového sektoru dále zpomalila nekonzistentnost politik zaváděných v 90. letech. Kvůli relativně krátkému vývoji je obtížné zařadit neziskový sektor v České republice do režimů

stanovených teorií společenského původu. Na první pohled sice spadá do sociálně demokratické kategorie, bude ale záležet na dalším vývoji.

Na závěr jsem uvedla jeden příklad, jak stát používá neziskových organizací jako nástroje k redukci dlouhodobé nezaměstnanosti. Zároveň slouží jako ukázka užitečnosti teorií zabývajících se neziskovým sektorem.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1 Mezinárodní klasifikace neziskových organizací	11
Tabulka 2 Typy režimů neziskového sektoru podle teorie sociálního původu	17
Tabulka 3 Hrubá přidaná hodnota produkovaná NISD ve Finsku	31
Tabulka 4 Výdaje NISD na konečnou spotřebu ve Finsku	32
Tabulka 5 Počet zaměstnanců v neziskovém sektoru ve Finsku	33
Tabulka 6 Vývoj počtu sdružení ve Finsku	34
Tabulka 7 Hrubá přidaná hodnota produkovaná neziskovými institucemi v ČR	42
Tabulka 8 Výdaje neziskových institucí na konečnou spotřebu v ČR	43
Tabulka 9 Počet zaměstnanců v neziskovém sektoru v ČR	44
Tabulka 10 Vývoj počtu neziskových organizací v České republice	44
Graf 1 Příjmy neziskových organizací ve Finsku bez dobrovolnictví	35
Graf 2 Příjmy neziskových organizací ve Finsku s dobrovolnictvím	35
Graf 3 Příjmy neziskových organizací v České republice	46

Použitá literatura

ANHEIER, Helmut K.; SALAMON, Lester M. The Nonprofit Sector in Comparative Perspective. In *The Nonprofit Sector : A Research Handbook*. Edited by Walter W. Powell and Richard Steinberg. New Haven : Yale University Press, 2006. s. 89-114. ISBN 978-0-300-10903-0.

BADEL, Christoph Entrepreneurship in Nonprofit Organizations : Its Role in Theory and in the Real World Nonprofit Sector. In *The Study of the Nonprofit Enterprise : Theories and Approaches*. Edited by Helmut Anheier and Avner Ben-Ner. New York : Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2003. s. 139-159. ISBN 0-306-47703-3.

BEN-NER, Avner; GUI, Benedetto The Theory of Nonprofit Organizations Revisited. In *The Study of the Nonprofit Enterprise : Theories and Approaches*. Edited by Helmut Anheier and Avner Ben-Ner. New York : Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2003. s. 3-26. ISBN 0-306-47703-3.

BLOM, Raimo, et al. *Civil Society, Citizenship and Civic Participation in Finland : CINEFOGO Country Report*. [s.l.] : [s.n.], 2008. 32 s. Literature Review of Research and Policy Debate on the Role of Civil Society in the Making of European Citizenship. Dostupné z WWW: <<http://cinefogo.cuni.cz/>>.

BREJNÍKOVÁ, Markéta. *Neziskové organizace v ČR - způsoby jejich financování*. Praha, 2005. 74 s. Bakalářská práce. Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd.

BRHLÍKOVÁ, Petra *The Nonprofit Sector in the Czech Republic*. CERGE-EI Discussion Paper no. 128, 2004.

ČSÚ [online]. 2010a [cit. 2010-05-15]. Satelitní účet neziskových institucí. Dostupné z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_sat>.

ČSÚ [online]. 2010b [cit. 2010-05-15]. HDP produkční metoda. Dostupné z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_prod>.

ČSÚ [online]. 2010c [cit. 2010-05-15]. HDP výdajová metoda. Dostupné z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_vydaj>.

ČSÚ [online]. 2010c [cit. 2010-05-15]. Pracování. Dostupné z WWW: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_pracov>.

ČSÚ [online]. 2009 [cit. 2010-05-15]. Satelitní účet neziskových institucí ve zkrácené verzi účtů. Dostupné z WWW: <http://apl.czso.cz/nufile/SUNI_2007.htm>.

DEFOURNY, Jacques; PESTOFF, Victor. *Images and Concepts of the Third Sector in Europe* [online]. [s.l.] : EMES European Research Network, 2008 [cit. 2010-05-09]. Dostupné z WWW: <http://www.emes.net/fileadmin/emes/PDF_files/Working_Papers/WP_08_02_TS_FINAL_WEB.pdf>.

FRIČ, Pavol. *The third sector in Europe : Prospects and challenges*. Stephen P. Osborne. New York: Routledge, 2008. The uneasy partnership of the state and the third sector in the Czech republic, s. 230-255.

FRIČ, Pavol; GOULLI, Rochdi. *Neziskový sektor v České republice*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 203 s. ISBN 80-86432-04-1.

FRIČ, Pavol; et al. *Defining the Nonprofit Sector : The Czech Republic*. Edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore: The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1998. 22 s. Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit sector project, no.27. ISBN 1-886333-32-7.

HEEMST, VAN, J.J.P. *The Nonprofit Sector in the National Accounts : A Numerical Exercise with Data for the Netherlands*. The Hague : Intitut of Social Studies, 1993. 27 s. Working Paper Series, no.164.

HELANDER, Voitto, et al. Finland. In SALAMON, Lester M., et al. *Global Civil Society : Dimensions of the Nonprofit Sector*. Baltimore : The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 1999. s. 63-80. ISBN 1-886333-42-4.

HELANDER, Voitto; SUNDBACK, Susan *Defining the Nonprofit Sector : Finland*. Edited by Lester M. Salamon and Helmut K. Anheier. Baltimore : The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1998. 29 s. Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit sector project, no.34. ISBN 1-886333-39-4.

HILGER, Peter. *A Case of Human Service Dominance : Volunteer Centers in Finland*. Helsinki : Department of Political Science, University of Helsinki, 2008. 15 s.

HLADKÁ, Marie; ŠINKYŘÍKOVÁ, Tereza. *Dárcovství v očích veřejnosti*. Brno : Společnost pro výzkum neziskového sektoru, 2009. 20 s. ISBN 978-80-904150-4-1.

HYÁNEK, Vladimír; ROSENMAYER, Tomáš. *Zpráva o neziskovém sektoru* [online]. Brno : Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2004 [cit. 2010-04-28]. Dostupné z WWW: <http://www.e-cvns.cz/soubory/CVNS_autorska_studie.pdf>.

JAMES, Estelle; Why Do Different Countries Choose a Different Public-Private Mix of Educational Services?. *The Journal of Human Resources*. 1993, 28(3), s. 571-592.

JUTIKKALA, Eino; PIRINEN, Kauko. *A History of Finland*. Juva : WSOY, 1996. 485 s. ISBN 951-0-21026-9.

KANKAINEN, Tomi. *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. [Sdružení, instituce a důvěra] Jyväskylä : Jyväskylä University Printing House, 2007. 158 s. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, no.326. ISBN 978-951-39-3096-7.

KINGMA, Bruce R. Public Good Theories of the Nonprofit Sector : Weisbrod Revisited. In *The Study of the Nonprofit Enterprise : Theories and Approaches*. Edited by Helmut Anheier and Avner Ben-Ner. New York : Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2003. s. 53-65. ISBN 0-306-47703-3.

MATTHIES, Aila-Leena. *Nordic Civil Society Organizations and the Future of Welfare Services : A Model for Europe* [online]. Copenhagen : TemaNord, 2006 [cit. 2010-05-10]. 402 s. Dostupné z WWW: <<http://www.citace.com/generator.php?druh=2&ukol=1>>. ISBN 92-893-1289-0.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2009 [cit. 2010-05-01]. Pomoc v hmotné nouzi od 1.ledna 2009. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7142/pomoc_v_hmotne_nouzi.pdf>.

Ministry of Justice [online]. 2007 [cit. 2010-05-19]. Final Report on the Citizen Participation Policy Programme. Dostupné z WWW: <<http://www.om.fi/en/Oikeapalsta/Haku/1196159313526>>.

MUUKKONEN, Matti Association Law in Finland. *International Journal of Not-for-profit Law*. 2007, vol.9, no.2, s. 76-83.

NBPR (National Board of Patents and Registration of Finland) [online]. 2010 [cit. 2010-05-13]. Annual Reports 2000-2009. Dostupné z WWW: <http://www.prh.fi/en/annual_reports.html>.

NBPR (National Board of Patents and Registration of Finland)[online]. 2009 [cit. 2010-05-13]. Register of Foundations. Dostupné z WWW: <<http://www.prh.fi/en/saatiorekisteri.html>>.

Neziskovky.cz [online]. 2009 [cit. 2010-05-15]. Statistika počtu nestátních neziskových organizací v letech 1990-2009. Dostupné z WWW: <http://neziskovky.cz/_dataPublic/attachments/3ac6b746b4c17c0351cd758d0f193002/stat_NO_tabulka_1990_2009.pdf>.

ORTMANN, Andreas; SCHLESINGER, Mark Trust, Repute, and the Role of Nonprofit Enterprise. In *The Study of Nonprofit Enterprise : Theories and Approaches*. Edited by Helmut Anheier and Avner Ben-Ner. New York : Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2003. s. 77-114. ISBN 0-306-47703-3.

PROUZOVÁ, Zuzana. *Centrum pro výzkum neziskového sektoru* [online]. 2007 [cit. 2010-05-14]. Podíl a význam neziskových organizací na pracovním trhu poskytovatelů veřejných služeb . Dostupné z WWW: <http://www.e-cvns.cz/soubory/Prouzova_Zuzana_Contribution_VSE_070907.pdf>.

Ray [online]. 2009 [cit. 2010-05-13]. About Ray. Dostupné z WWW: <<http://www.ray.fi/inenglish/raytietoa/>>

ROSENMAYER, Tomáš. *Ekonomické výsledky občanských sdružení v roce 2004*. Brno : Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2006. 24 s. Dostupné z WWW: <http://www.e-cvns.cz/soubory/Ekonomicke_vysledky_OS_2004.pdf>. ISBN 80-239-7670-2.

ROSENMAYER, Tomáš. et al. *Ekonomické výsledky nadačních subjektů v roce 2002*. Brno : CVNS, 2004. 35 s. Dostupné z WWW: <http://www.e-cvns.cz/soubory/Ekonomicke_vysledky_NS_2002.pdf>. ISBN 80-239-34

ROSENMAYER, Tomáš; KUJOVÁ, Irena. *Ekonomické výsledky obecně prospěšných společností v roce 2003*. Brno : Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2005. 32 s. Dostupné z WWW: <http://www.e-cvns.cz/soubory/Ekonomicke_vysledky_OPS_2003.pdf>. ISBN 80-239-5047-9.

SALAMON, Lester M. Voluntary Failure Theory Correctly Viewed. In *The Study of the Nonprofit Enterprise : Theories and Approaches*. Edited by Helmut Anheier and Avner Ben-Ner. New York : Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2003. s. 171-186. ISBN 0-306-47703-3.

SALAMON, Lester M., et al. *Global Civil Society : Dimensions of the Nonprofit Sector*. Baltimore : The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 1999. 511 s. ISBN 1-886333-42-4.

SALAMON, Lester M.; ANHEIER, Helmut K. *The International Classification of Nonprofit Organizations : ICNPO-REVISION1, 1996*. Baltimore : The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1996. 24 s. Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit sector project, no. 19. ISBN 1-886333-23-8.

SALAMON, Lester M.; FLAHERTY, Susan L. Q. *Nonprofit Law: Ten Issues in Search of Resolution*. Baltimore : The Johns Hopkins University Institute for Policy Studies, 1996. 24 s. Working papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit sector project, no. 37. ISBN 1-886333-24-6.

SASÍNOVÁ, Petra. *Aktuálně.cz* [online]. 4.8.2009 [cit. 2010-05-01]. O práci dobrovolníků je rvačka. Kvůli sníženým dávkám. Dostupné z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/prace/clanek.phtml?id=643866>>.

SIISIAINEN, Martti; BLOM, Raimo. *Finnish Participation in a Comparative Perspective*. Roskilde : Roskilde University, 2008. 24 s. CINEFOGO working paper, no. 3.61. ISSN 1903-4059

SMITH, Steven Rathgeb; GRONBJERG, Kirsten A. The Nonprofit Sector in Comparative Perspective. In *The Nonprofit Sector : A Research Handbook*. Edited by Walter W. Powell and Richard Steinberg. New Haven : Yale University Press, 2006. s. 89-114. ISBN 978-0-300-10903-0.

Statistics Finland : Annual national accounts [online]. 2010a [cit. 2010-05-13]. Production and generation of income by sector 1975-2008. Dostupné z WWW: <http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kan/vtp/vtp_en.asp>.

Statistics Finland : Annual national accounts [online]. 2010b [cit. 2010-05-13]. Use of disposable income by sector 1975-2009. Dostupné z WWW: <http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kan/vtp/vtp_en.asp>.

Statistics Finland : Annual national accounts [online]. 2010c [cit. 2010-05-13]. Employment by industry 1975-2008 . Dostupné z WWW: <http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kan/vtp/vtp_en.asp>.

Statistics Finland [online]. 2000 [cit. 2010-05-13]. Classification of Sectors 2000. Dostupné z WWW: <http://www.stat.fi/meta/luokitukset/sektoriluokitus/001-2000/s15_en.html>.

STEINBERG, Richard Economic Theories of Nonprofit Organizations. In *The Nonprofit Sector : Research Handbook*. Edited by Walter W. Powell and Richard Steinberg. New Haven : Yale University Press, 2006. s. 117-139. ISBN 978-0-300-10903-0.

TOEPLER, Stefan Government funding policies. In *Handbook of Research on Nonprofit Economics and Management*. Edited by Bruce R. Seaman and Dennis R. Young. Cheltenham : Edward Elgar, 2010. s. 352. ISBN 978-184720358-8.

Vláda České republiky [online]. 12.3.2010 [cit. 2010-05-01]. Rozbor financování nestátních neziskových organizací z vybraných veřejných rozpočtů v roce 2008. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/publikace/rozbor-financovani-nestatnich-neziskovych-organizaci-69339/>>.

Vláda České republiky [online]. 2009 [cit. 2010-05-19]. Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/koncepce-neziskoveho-sektoru/zhodnoceni_koncepce_pro_web.pdf>.

Vláda České republiky [online]. 2003 [cit. 2010-05-19]. Zpráva o neziskovém sektoru v České republice. Dostupné z WWW: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/publikace/zprava_o_neziskovem_sektoru.pdf>.

WEISBROD, Burton. *The Nonprofit Economy*. Cambridge : Harvard University Press, 1988. 251 s. ISBN 0674626257.

YOUNG , Dennis R. Alternative models of Government - Nonprofit Sector Relations : Theoretical and International Perspectives. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2000, 29, s 149-172.

Zákon o daních z příjmů

ZETTERBERG, Seppo. *Main outlines of Finnish history* [online]. 2001 [cit. 2010-05-05]. Finland. Dostupné z WWW: <<http://finland.fi/Public/default.aspx?contentid=160058&nodeid=41806&culture=en-US>>.

UNIVERSITAS CAROLINA PRAGENSIS
založena 1348

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut ekonomických studií

Opletalova 26
110 00 Praha 1
TEL: 222 112 330,305
TEL/FAX: 222 112 304
E-mail: ies@mbox.fsv.cuni.cz
http://ies.fsv.cuni.cz

Akademický rok 2008/2009

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Student:	Kristýna Čechová
Obor:	Ekonomie
Konzultant:	PhDr. Jiří Kameníček, CSc.

Garant studijního programu Vám dle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a Studijního a zkušebního řádu UK v Praze určuje následující bakalářskou práci

Předpokládaný název BP:

Neziskové organizace a jejich místo v občanské společnosti

Charakteristika tématu, současný stav poznání, případné zvláštní metody zpracování tématu:

Cílem této bakalářské práce je pokusit se odpovědět na otázku, jaké místo v občanské společnosti zaujímají neziskové organizace. Vymežit jejich úlohu v ekonomice a popsat, jaké statky poskytují a proč je poskytuje právě neziskový sektor. S tím také souvisí charakteristika okolností a motivů vedoucích ke vzniku a zániku neziskových organizací. Je prostor, kde operují neziskové organizace, otevřen pouze na přechodnou dobu, nebo jsou trvalou součástí ekonomiky? Dále bych se chtěla věnovat otázce: v čem mají neziskové organizace oproti soukromému a veřejnému sektoru komparativní výhody a v čem jsou naopak limitovány.

Struktura BP:

1. Úvod
2. Charakteristika neziskových organizací
3. Motivy vzniku neziskových organizací
4. Chování neziskových organizací, komparativní výhody a nevýhody
5. Role neziskových organizací v České republice
6. Závěr

Seznam základních pramenů a odborné literatury:

Anheier, H., (2003): The Study of the Nonprofit Enterprise, Theories and Approaches, Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York

Salomon, L. M., (1999): Global Civil Society, Dimensions of the Nonprofit Sector, The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, Baltimore

Schaad, M., (1998): Neziskové organizace v ekonomické teorii, Analýza vývoje a motivace bezplatných dobročinných aktivit, Masarykova univerzita, Brno

Weisbrod, B. A., (1998): To Profit or Not to Profit, The Commercial Transformation of the Nonprofit Sector, Cambridge University press, Cambridge

Datum zadání:	Červen 2008
Termín odevzdání:	červen 2009

Podpisy konzultanta a studenta:

V Praze dne